

**ГОДИШЕН ДОКЛАД ЗА ДЕЙНОСТТА НА ОМБУДСМАНА ПРЕЗ 2023 г.
КОНВЕНЦИЯ НА ООН ЗА ПРАВАТА НА ДЕТЕТО – РЕЗУЛТАТИ ОТ НАБЛЮДЕНИЕТО**

**КОНВЕНЦИЯ НА ООН ЗА ПРАВАТА НА ДЕТЕТО
РЕЗУЛТАТИ ОТ НАБЛЮДЕНИЕ НА ПРИЛОЖЕНИЕТО В
РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ ЗА 2023 г.**

УВОД	3
ИНДИКАТОРИ ЗА НАБЛЮДЕНИЕ НА КОНВЕНЦИЯТА	5
ПРИЛАГАНЕ НА КОНВЕНЦИЯТА ОТ ОРГАНИТЕ НА ИЗПЪЛНИТЕЛНАТА ВЛАСТ	6
1. В областта на правосъдието	6
1.1. Проект на Закон за изменение и допълнение на Наказателния кодекс	7
1.2. Решения на Европейския съд по правата на човека срещу България, които касаят правата на децата	8
2. В областта на образованието	11
3. В областта на вътрешните работи	11
4. В областта на социалните дейности	12
5. Министерството на младежта и спорта	13
6. ДАЗД	14
6.1. Координация	14
6.2. Контрол и мониторинг	16
СЪСТОЯНИЕ ПО ОСНОВНИ ИНДИКАТОРИ	18
7. Насилие срещу деца	18
7.1. Свобода на детето от всички форми на насилие	18
7.2. Национална гореща линия за деца 166 111.	19
7.3. Статистическа информация	19
7.3. Данни от МВВ за извършени престъпления срещу деца и сигнали за насилие	20
8. Семейна среда и алтернативни грижи	22
8.1. Децата, вписани в регистъра за национално осиновяване и осиновени деца през 2023 г.	22
8.2. Регистър по чл. 113, ал. 1 т. 1 от Семейния кодекс	22

**ГОДИШЕН ДОКЛАД ЗА ДЕЙНОСТТА НА ОМБУДСМАНА ПРЕЗ 2023 г.
КОНВЕНЦИЯ НА ООН ЗА ПРАВАТА НА ДЕТЕТО – РЕЗУЛТАТИ ОТ НАБЛЮДЕНИЕТО**

8.3. Деца, лишени от семейна грижа.....	23
8.4. Приемна грижа.....	24
8.5. Финансова подкрепа за деца и семейства.....	25
8.6. Финансиране на резидентни услуги.....	26
9. Деца с увреждания.....	27
9.1. Предложения на омбудсмана.....	27
9.2. Законът за личната помощ (ЗЛП).....	28
10. Стандарт на живот.....	29
11. Граждански права и свободи.....	30
11.1. Антидискриминация.....	30
11.2. Практика на КЗД.....	31
12. Образователни действия.....	32
12.1. Деца със СОП.....	33
13. Деца, търсещи убежище, бежанци и мигранти.....	35
14. Правораздаване по отношение на деца.....	39
15. Свободно време и спорт.....	41
ОБЩИ КОНСТАТАЦИИ.....	43
ОСНОВНИ ПРЕПОРЪКИ.....	44

ГОДИШЕН ДОКЛАД ЗА ДЕЙНОСТТА НА ОМБУДСМАНА ПРЕЗ 2023 г. КОНВЕНЦИЯ НА ООН ЗА ПРАВАТА НА ДЕТЕТО – РЕЗУЛТАТИ ОТ НАБЛЮДЕНИЕТО

УВОД

Националната институция за правата на човека (НИПЧ) е упълномощена да насърчава и защитава правата на децата. Това е подчертано и от Комитета по правата на детето към ООН, който отбелязва ключовата роля, която трябва да играе НИПЧ при своето учредяване, организация и дейности за насърчаване на зачитането на възгледите на децата по всички въпроси, които ги засягат. Съществуването на независим механизъм, посветен на защитата на правата на децата, носи важно послание към децата: че те имат права и че има средства в рамките на техните възможности, с които да се гарантира спазването им.

Определените цели на омбудсмана са насочени към наблюдението на състоянието и защитата на правата на детето в България, работата по жалби, в които се съдържат твърдения за засегнати права, изготвянето на специални доклади, организирането на инициативи и други събития, свързани с темата, което се осъществява в полза на българското общество. Акцент в дейността е отстояването на правата на най-уязвимите групи деца, както и работата със самите деца и защитата на правото им на участие. Омбудсманът основава своята работа на разпоредбите на Конвенцията на ООН за правата на детето (Конвенцията), на ратифицираните факултативни протоколи, на Хартата на основните права на Европейския съюз и всички международни и европейски документи, регламентиращи права на детето. Наблюдава прилагането на нормите на актовете, като изпраща специални въпросници на органите за закрила. Наблюдението на изпълнението и прилагането на международните договори е задължение, което произтича от Статут А на ООН, който институцията на омбудсмана получи като независима правозащитна организация, отговаряща на Парижките принципи, свързани със статута на НИПЧ, приети от Общото събрание на ООН. Минималните стандарти за работа на институциите за защита правата на човека, които са установени с тези принципи, възлагат на омбудсмана ангажимента не само да прави предложение за ратифицирането на международни актове в областта на правата на човека, но и да следи и насърчава тяхното ефективно прилагане от страна на компетентните национални органи.

Във връзка с този свой ангажимент и през тази година в Годишния доклад на институцията за дейността ѝ през 2023 г. отново е включена частта, която се отнася именно до ефективното прилагане на международните правозащитни актове, един от които са Конвенцията на ООН и факултативните протоколи към нея. Важен аспект за оценката на омбудсмана е степента на привеждане на националното законодателство в съответствие с изискванията на Конвенцията, както и изпълнение на препоръките на Комитета по правата на детето, отправени към България.

Конвенцията на ООН е подписана в годината, в която светът се раздели с един от своите най-мрачни символи на тоталитаризма – Берлинската стена, като в грохота на падащите камъни се роди надеждата за нашето бъдеще, което ще градят децата ни. На 20

ГОДИШЕН ДОКЛАД ЗА ДЕЙНОСТТА НА ОМБУДСМАНА ПРЕЗ 2023 г. КОНВЕНЦИЯ НА ООН ЗА ПРАВАТА НА ДЕТЕТО – РЕЗУЛТАТИ ОТ НАБЛЮДЕНИЕТО

ноември световните лидери, които постигат събарянето на стената, се обединяват и подписват един от най-вдъхновяващите за всички народи международни актове – Конвенцията за правата на детето, и така дават своето най-важно обещание на децата: че ще направят всичко по силите си и своите възможности, за да защитят и утвърдят правата им – те да живеят, да се развиват, да растат свободно, да учат, да бъдат чути и да развият своя пълен потенциал. Един от знаковите политици на съвремието Вацлав Хавел отбелязва в деня на падането на Берлинската стена, че „ценностите, на които се основава светът и Европа, са свобода, демокрация, равенство, върховенство на закона и съблюдаване на човешките права, но те не са даденост. Те трябва да се изживеят и да бъдат защитавани.“ И това в най-голяма степен е валидно за правата на децата. Много от правата в Конвенцията трябва да бъдат осигурени от възрастните или от държавата. Затова Конвенцията винаги ни напомня, че всички деца имат равни права. И всички тези права са взаимно свързани и еднакво важни, както е важно всяко дете.

Конвенцията е правен документ с ясни задължения за това как правата трябва да бъдат спазвани и изпълнявани, като много от нейните членове се отнасят до условията, ресурсите, защитата и свободите, от които се нуждае едно дете, за да постигне своя пълен потенциал на развитие. Конвенцията не предлага на децата повече права, отколкото на останалите човешки същества, но признава, че могат да са необходими допълнителни гаранции, за да сме сигурни, че децата имат достъп до правата на човека, които притежават всички. Сред останалите международни споразумения тя се отличава с това, че съдържа пълния спектър от права на човека: граждански, политически, социални, икономически и културни права.

Конвенцията се основава на три категории права – участие, защита и осигуряване, и се ръководи от четири основни принципа: недискриминация, висшите интереси на детето, правото на живот, оцеляване и развитие, уважение на възгледите на детето. Прилагането на Конвенцията и на факултативните протоколи се наблюдава от Комитета по правата на детето (КПД), като на всеки пет години България докладва пред мониторинговия орган за напредъка си по реализацията на правата на детето. След това КПД дава препоръки как да се подобри защитата на правата на децата и често подчертава къде правителството се е справило добре или не е успяло да реализира в пълнота правата на децата. Тези препоръки са ефективен механизъм за институцията на омбудсмана при извършване на наблюдението, както и за застъпничество и кампании за повишаване на обществените нагласи към правата на детето.

Според Конвенцията на ООН децата са реални участници в трансформирането на нашите общности и всяко едно от тях, със своите способности и таланти, със своята вяра и капацитет, те са част от промяната. Всяко дете има уникален потенциал и той може да бъде развит при подходящи условия, в сигурна и защитена среда, ако бъде обичано и подкрепяно от своите родители и от възрастните, които се грижат за него. То трябва да има сигурен достъп до качествено образование, здравеопазване и адекватен социален сектор. Детското благосъстояние се влияе от редица фактори, включително от техните действия и взаимоотношения, от мрежите и ресурсите на хората, които се грижат за него, както и от

ОМБУДСМАН
НА РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ

ГОДИШЕН ДОКЛАД ЗА ДЕЙНОСТТА НА ОМБУДСМАНА ПРЕЗ 2023 г. КОНВЕНЦИЯ НА ООН ЗА ПРАВАТА НА ДЕТЕТО – РЕЗУЛТАТИ ОТ НАБЛЮДЕНИЕТО

публичните политики и националния контекст. Децата трябва да имат чувството, че са изслушвани, че държавата подкрепя техните родители, отделя необходимите ресурси за по-щастливо детство. Важно е как националните стратегии разглеждат децата в различни социален, обучителен, финансов и природен контекст.

Омбудсманът отбелязва, че обещанията могат да бъдат изпълнени само ако ясно се чува гласът на тези, към които те са отправени. Затова и националният правозащитник е важна част от органите, които първо трябва да слушат децата и хората, да усилват техния глас. Децата и младите хора трябва да бъдат подкрепени в своето развитие, за да се случи промяната, за да може гражданската енергия да има път.

Като отбелязва с удовлетворение предприетите мерки за прилагане на Конвенцията, включително измененията на Закона за закрила на детето (ЗЗДет), Закона за семейните помощи за деца (ЗСПД), Закона за предучилищното и училищното образование (ЗПУО), Семейния кодекс, Закона за защита от домашното насилие, Закона за убежището и бежанците, Наказателно-процесуалния кодекс, приемането на Националната програма за превенция и злоупотреба с деца 2023–2026 г., Националната стратегия за детско юношеско здраве и педиатричната грижа 2030 г., омбудсманът би желал да привлече вниманието на държавните институции и на обществото към препоръките, отнасящи се до областите на детското благополучие, по отношение на което трябва да се предприемат спешни мерки.

ИНДИКАТОРИ ЗА НАБЛЮДЕНИЕ НА КОНВЕНЦИЯТА

За постигане на устойчивост на наблюдението на омбудсмана, както и за по-ефективното измерване на изпълнението на Конвенцията, от 2019 г. се предлагат качествени и количествени индикатори. Целта на индикаторите е да се извеждат системните проблеми в областта на правата, създадени вследствие на действия или бездействия на отговорните държавни и местни органи и за по-ясно адресиране на препоръките по проблемните области. Постоянното измерване чрез индикаторите дава възможност да се обърне внимание на тези, които вземат решения и формират политики, за важността на процеса на оценка на въздействието върху правата, нуждите и интересите на децата и младежите от законодателството, политиките, практиката и ресурсите. Измерването на напредъка на държавата чрез събиране на данни се въвежда постепенно, като за 2023 г. е събрана информация от компетентните органи само по една част от тях. Данните по различните индикатори се събират както чрез годишните въпросници, така и чрез официалните източници на данни в България. Индикаторите са допълвани системно, с цел покриване на всички права, уредени в Конвенцията.

С цел събиране на данни омбудсманът изготви специални въпросници, които изпрати на следните органи за закрила: Министерството на труда и социалната политика (МТСП), Министерството на образованието и науката (МОН), Министерството на здравеопазването (МЗ), Министерството на младежта и спорта (ММС), Министерството на вътрешните работи (МВР), Министерството на правосъдието (МП), Държавната агенция за

ГОДИШЕН ДОКЛАД ЗА ДЕЙНОСТТА НА ОМБУДСМАНА ПРЕЗ 2023 г. КОНВЕНЦИЯ НА ООН ЗА ПРАВАТА НА ДЕТЕТО – РЕЗУЛТАТИ ОТ НАБЛЮДЕНИЕТО

закрила на детето (ДАЗД), Комисията за защита от дискриминация (КЗД), Държавната агенция за бежанците (ДАБ), както и към една гражданска организация, като тази година се избра сдружение „Общност Мостове“.

ПРИЛАГАНЕ НА КОНВЕНЦИЯТА ОТ ОРГАНИТЕ НА ИЗПЪЛНИТЕЛНАТА ВЛАСТ

Общи мерки за изпълнение

В тази част от доклада омбудсманът прави преглед на изпълнението на Общите мерки по приложението на Конвенцията и по препоръките на Комитета по правата на детето, като разглежда предприетите действия в областта на:

- законодателството;
- повишаване на капацитета на съдебните органи в областта на правата на децата;
- политики и стратегии;
- координацията.

1. В областта на правосъдието

През 2022–2023 г. в Министерството на правосъдието (МП) е изготвен проект на **Закон за изменение и допълнение на Граждански процесуален кодекс (ЗИД на ГПК)**. С него се създават условия за прилагане на Регламент (ЕС) 2020/1783 на Европейския парламент и на Съвета от 25 ноември 2020 година относно сътрудничеството между съдилища на държавите членки при събирането на доказателства по граждански или търговски дела, Регламент (ЕС) 2020/1784 на Европейския парламент и на Съвета от 25 ноември 2020 година относно връчване в държавите членки на съдебни и извънсъдебни документи по граждански или търговски дела и на Регламент (ЕС) 2019/1111 на Съвета от 25 юни 2019 г. относно компетентността, признаването и изпълнението на решения по брачни въпроси и въпроси, свързани с родителската отговорност, и относно международното отвлечение на деца. Ангажиментът за осигуряване на прилагането на трите регламента произтича и от Плана за действие за 2023 г. с мерките, произтичащи от членството на Република България в Европейския съюз, приет с решение № 57 на Министерския съвет от 25 януари 2023 г. (мярка № 191).

С Регламент (ЕС) 2019/1111 се установяват единни правила за компетентност при развод, законна раздяла и обявяване на брака за недействителен, както и при спорове относно родителската отговорност с международен елемент. Той улеснява свободното

ОМБУДСМАН
НА РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ

ГОДИШЕН ДОКЛАД ЗА ДЕЙНОСТТА НА ОМБУДСМАНА ПРЕЗ 2023 г. КОНВЕНЦИЯ НА ООН ЗА ПРАВАТА НА ДЕТЕТО – РЕЗУЛТАТИ ОТ НАБЛЮДЕНИЕТО

движение на решения, както и на автентични документи и определени споразумения в рамките на Съюза, като предвижда разпоредби относно тяхното признаване и изпълнение в държавите членки. Прогласява правото на детето да му бъде предоставена възможност да изрази своето мнение по производства, които се отнасят до него, и също така съдържа разпоредби, допълващи Хагската конвенция от 25 октомври 1980 г. за гражданските аспекти на международното отвлечане на деца („Хагската конвенция от 1980 г.“) в отношенията между държавите членки. Проектът на ЗИД на ГПК е одобрен с Решение № 615 от 12 септември 2023 г. на Министерския съвет и е внесен за разглеждане в Народното събрание със сигнатура № 49-302-01-53. Приет на първо гласуване от Комисията по правни въпроси на 29.11.2023 г. Приет на първо гласуване в пленарната зала на 31.01.2024 г.

1.1. Проект на Закон за изменение и допълнение на Наказателния кодекс

Изготвен е проект на Закон за изменение и допълнение на Наказателния кодекс (ЗИД на НК) с цел пълно транспониране в националното законодателство на определени разпоредби от Директива 2011/93/ЕС на Европейския парламент и на Съвета от 13 декември 2011 г. **относно борбата със сексуалното насилие и със сексуалната експлоатация на деца, както и с детската порнография** и за замяна на Рамково решение 2004/68/ПВР на Съвета.

Предвид необходимостта от постигане на съответствие на българското законодателство със стандартите на европейските актове и за осигуряване на най-висока степен на защита на малолетните и непълнолетните жертви на тези видове престъпления се обосновава изменението в общата част на НК, с което да се гарантира възможността за осъществяване на наказателно преследване на извършителите, отчитайки и особеността, че пострадалите са деца. С оглед на уязвимостта на тези лица е предвиден по-дълъг период за погасяване по давност на наказателното преследване, както и да се гарантира, че пострадалите разполагат с достатъчно дълъг срок и след навършване на пълнолетие да могат да съобщят на компетентните органи за извършеното спрямо тях престъпление, когато са били деца. С предложеното изменение за сексуалните посегателства, извършени спрямо деца, и за трафика на деца, наказателното преследване се изключва по давност, когато не е било възбудено в продължение на 20 години. На следващо място се предлага промяна на предвидените минимални или максимални наказания за сексуални престъпления и злоупотреба с деца, както и създаването на състав на престъпление в случаи на някои сексуални посегателства спрямо деца, когато са били използвани принуда, сила или заплашване за склоняване за сексуални цели на дете, което не е навършило възраст за изразяване на съгласие за сексуални действия, и когато детето е навършило тази възраст.

Предлага се и създаването на нови квалифицирани състави на някои от престъпленията по раздел VIII „Разврат“ от глава II „Престъпления срещу личността“ от особената част на НК, по-конкретно на престъпленията по чл. 151, 154а, 155, 155а, 155б, 155в и 158а от НК, с оглед на преодоляване липсата на наказателноправна защита на деца –

ГОДИШЕН ДОКЛАД ЗА ДЕЙНОСТТА НА ОМБУДСМАНА ПРЕЗ 2023 г. КОНВЕНЦИЯ НА ООН ЗА ПРАВАТА НА ДЕТЕТО – РЕЗУЛТАТИ ОТ НАБЛЮДЕНИЕТО

жертви на сексуално насилие, независимо от техния пол, на които са нанесени значителни психологични вреди или са били засегнати моралното или физическото развитие на децата.

Във връзка с препоръка на Комитета Ланзароте е направен анализ на приетите през 2022 г. изменения и допълнения в относимите разпоредби на НК (ДВ, бр. 53 от 2022 г.) и е установено, че при създаването на разпоредбата на чл. 155б, ал. 3 от НК същата е следвало да включва препращане не само към ал. 1, а и към създадената нова ал. 2 на чл. 155б от НК, което не е било направено от законодателя. Така ще се осигури прилагането на по-тежко наказуемия квалифициран състав на чл. 155б, ал. 3 от НК и по отношение на лица, извършили престъпление по чл. 155б, ал. 2 от НК, предвиждаща склоняване на малолетни лица да участват в сексуални действия, а не само по ал. 1 – в случаите на склоняване на малолетни лица да наблюдават аналогични действия.

Законопроектът е одобрен от Министерския съвет с Решение № 909 от 19 декември 2023 г. и е внесен в Народното събрание за разглеждане. Подкрепен е на първо гласуване в Комисията по правни въпроси, Комисията по въпросите на Европейския съюз, Шенгенското пространство и Евронзоната и Комисия по въпросите на децата, семейството, младежта и спорта.

1.2. Решения на Европейския съд по правата на човека срещу България, които касаят правата на децата

През 2023 г. са предприети няколко законодателни инициативи, свързани с решения на Европейския съд по правата на човека (ЕСПЧ), касаещи правата на децата.

Едни от водещите решения на ЕСПЧ, които касаят правата на децата, са „*А. и други срещу България*“, жалба № 51776/08 (в сила от 29/02/2012 г.), „*Д. Л. срещу България*“, жалба № 7472/14 (в сила от 17/10/2016 г.) и „*И. Г. Д. срещу България*“, жалба № 70139/14 (в сила от 7/09/2022 г.). С оглед тяхното изпълнение тези решения са обединени в групата „*А. и други*“, като изпълнението на последното решение се намира в засилена процедура на наблюдение от Комитета на министрите към Съвета на Европа.

По делото „*А. и други срещу България*“ ЕСПЧ намери нарушения на Конвенцията основно поради несъвършенства в уредбата на Закона за противообществените прояви на малолетни и непълнолетни (ЗБППМН). ЕСПЧ намери нарушение на чл. 5, ал. 1 от Конвенцията по отношение на настаняването на жалбоподателката А. по реда на Закона за борба с противообществените прояви на малолетните и непълнолетните (ЗБППМН) в Детския кризисен център в периода между септември 2007 и май 2008 г. поради неспазване на националното законодателство. Жалбоподателката е била настанена в този център с решение на общинската дирекция за социално подпомагане, която не е била упълномощена да вземе подобно решение, доколкото решението е следвало да бъде взето от съда.

ЕСПЧ намери и нарушение на чл. 5, ал. 4 от Конвенцията поради липсата на съдебен контрол върху законосъобразността на настаняването на жалбоподателката Б. в Дом за временно настаняване на малолетни и непълнолетни за два различни периода през 2008 г.

ГОДИШЕН ДОКЛАД ЗА ДЕЙНОСТТА НА ОМБУДСМАНА ПРЕЗ 2023 г. КОНВЕНЦИЯ НА ООН ЗА ПРАВАТА НА ДЕТЕТО – РЕЗУЛТАТИ ОТ НАБЛЮДЕНИЕТО

Съдът е констатирал, че жалбоподателката не е имала на свое разположение средство за защита, което да ѝ позволи да оспори пред съдебен орган законосъобразността на тези настанявания.

Решението се намира в стандартна процедура по наблюдение от Комитета на министрите и е обвързано със законодателната реформа в сферата на детското правосъдие. Към настоящия момент решението е изпълнено по отношение на индивидуалните мерки, а по отношение на общите мерки все още е в процес на изпълнение.

Делото „*Д. Л. срещу България*“ се отнася до липсата на съдебен контрол относно продължителното настаняване на жалбоподателката, малолетно или непълнолетно дете в риск във възпитателно училище – интернат, както и до автоматичното и всеобхватно наблюдение на нейните кореспонденции и телефонни разговори.

ЕСПЧ намира нарушение на чл. 5, ал. 4 от Конвенцията поради липсата на първоначален и периодичен автоматичен съдебен контрол на законосъобразността на това задържане. Нарушението произтича от приложимото законодателство, което не дава право на малолетни и непълнолетни, настанени в учебно заведение от затворен тип, да подадат молба до съда за преразглеждане на тяхното задържане, като в същото време не предвижда и автоматичен периодичен съдебен контрол.

Съдът намира нарушение и на чл. 8 от Конвенцията поради режима на автоматична проверка на кореспонденцията и надзора на телефонните разговори, изключващ всякаква поверителност на същите, прилаган без всякакво разграничаване по отношение на вида на информационния обмен, лицата, с които жалбоподателката е общувала, и други значими обстоятелства.

Решението се намира в стандартна процедура по наблюдение от Комитета на министрите и е обвързано със законодателната реформа в сферата на детското правосъдие.

Делото „*И. Г. Д. срещу България*“ се отнася до липсата на пряк достъп до съдебен контрол и на автоматичен и периодичен съдебен преглед на настаняването на жалбоподателя, малолетно лице в риск, във възпитателно училище – интернат между 2012 и 2015 г. (нарушение на член 5, § 4).

Делото се отнася също така до нарушение на правото на жалбоподателя на личен и семеен живот и до липсата на ефективно средство за защита поради решението на властите да го настанят във възпитателно училище – интернат, за да накажат поведението му, считано за девиантно, докато майка му е имала затруднения да поеме родителските си задължения. ЕСПЧ отбелязва, че настаняването е било продължено за максималния срок от три години, без властите да са разгледали по-малко ограничителни мерки или да са проучили положението на жалбоподателя, който е бил жертва на насилие в интерната, с оглед спазване на принципа за най-добрия интерес на детето; и без гаранции, пропорционални на сериозността на намесата и на засегнатите интереси. Съдът също така отбелязва, че властите не са предприели никакви мерки, за да улеснят събирането на

ГОДИШЕН ДОКЛАД ЗА ДЕЙНОСТТА НА ОМБУДСМАНА ПРЕЗ 2023 г. КОНВЕНЦИЯ НА ООН ЗА ПРАВАТА НА ДЕТЕТО – РЕЗУЛТАТИ ОТ НАБЛЮДЕНИЕТО

жалбоподателя с майка му и да се съобразят с индивидуалните нужди на жалбоподателя и майка му (нарушения на чл. 8 и 13).

Във връзка с изпълнение на горепосочените решения и предприемането на общи мерки, които да отговарят на стандартите на Европейската конвенция за защита правата на човека, с решение на Министерския съвет № 586 от 6 август 2021 г. беше приета Пътна карта за изпълнението на осъдителните решения на Европейския съд по правата на човека, постановени срещу Република България, която предвижда изготвяне на законодателни изменения в две алтернативни насоки:

- изцяло нов закон относно непълнолетните правонарушители;
- предвиждане на съдебен контрол при настаняване в Дом за временно настаняване на малолетни и непълнолетни;
- предвиждане на периодичен и автоматичен съдебен контрол при продължително настаняване във възпитателно училище – интернат. С оглед останалите идентифицирани проблеми, свързани с нарушение на чл. 8 от Конвенцията по делата „Д. Л. срещу България“ и „И. Г. Д. срещу България“, следва да се предложат законодателни изменения и в тази насока.

Друго решение на ЕСПЧ, което касае правата на децата, е делото „**Х. и други срещу България**“ (жалба № 22457/16). По делото петимата първоначални жалбоподатели, съпрузи и техните непълнолетни деца се оплакват по чл. 3 (забрана за изтезания, нечовешко или унижително отношение), чл. 8 (право на личен и семеен живот), чл. 6 (право на справедлив съдебен процес) и чл. 13 (право на ефективни средства за защита) от Конвенцията от сексуалното насилие, на което се твърди, че са били подложени трите деца по време на престоя им в Дом за сираци в България, и от липсата на ефективно разследване в това отношение. Като разглежда оплакванията само в светлината на чл. 3 и чл. 8 от Конвенцията, на 17 януари 2019 г. съдът, заседаващ в камара в състав от седем съдии, постанови решение, с което прие, че българската държава не е нарушила задълженията си по Конвенцията, поради което не е налице нарушение на чл. 3 и чл. 8 от Конвенцията в материален и процесуален аспект.

На 24 юни 2019 г. Съдът уважи искането на жалбоподателите за отнасяне на делото до Голяма камара. С решение на Голяма камара от 2 февруари 2021 г. ЕСПЧ единодушно прие, че няма нарушение на чл. 3 от Конвенцията в неговия материален аспект. С мнозинство от девет на осем гласа ЕСПЧ постановява, че е налице нарушение на чл. 3 от Конвенцията в неговия процесуален аспект поради това, че националните власти не са предприели някои процесуално-следствени действия и линии за разследване, които изглежда биха били от съществено значение.

Решението е част от групата „**С. З./Колеви срещу България**“ и се намира в засилена процедура на наблюдение. Що се отнася до индивидуалните мерки, разследването по случая е възобновено и се извършват съответни действия. Сред общите мерки за

ОМБУДСМАН
НА РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ

ГОДИШЕН ДОКЛАД ЗА ДЕЙНОСТТА НА ОМБУДСМАНА ПРЕЗ 2023 г. КОНВЕНЦИЯ НА ООН ЗА ПРАВАТА НА ДЕТЕТО – РЕЗУЛТАТИ ОТ НАБЛЮДЕНИЕТО

изпълнение следва да се посочат ключови изменения в правната рамка, касаеща ефективността на разследването.

През 2023 г. са изготвени ключови промени в правната рамка, като на 29 май 2023 г. българският парламент прие **промени в Наказателно-процесуалния кодекс, които въвеждат нови гаранции за защита на интересите на особено уязвимите жертви – в случаите, когато родители или настойници не полагат грижите, които се изискват от Семейния кодекс, спрямо малолетните и непълнолетните жертви.** С изменение на чл. 101 от Наказателно-процесуалния кодекс промените на практика предвиждат нов случай на назначаване на особен представител на деца, чиито родители или настойници са загубили интерес към тях. Правителството счита въвеждането на такава хипотеза за подходяща обща мярка за изпълнение на решението по делото *„Ненчева и други срещу България“*. Гарантира се в такива случаи по-адекватна защита на пострадалите деца в съответствие с досегашната българска правна традиция, като осигурява квалифициран адвокат за защита на техните права и интереси. Друга основна законодателна промяна, засилваща гаранциите за правата на жертвите, включително по случаи като делото „Ненчева“, е въвеждането на възможност за съдебен контрол върху постановлението на прокурора за отказ за образуване на досъдебно производство за тежки престъпления и за някои други специфични престъпления, нарушаващи правата по Конвенцията.

2. В областта на образованието

Едно от основните права, регламентирани в КПД, е правото на детето на образование, като се насърчава развитието на различни форми и методи на работа, които да са достъпни и на разположение за всяко дете, и реализирането на мерки за подкрепа на редовното присъствие в училищата за намаляване на процента на учениците, напуснали училище.

Извършени са промени в **Наредба № 10/1.09.2016 г.** за организацията и дейностите в училищното образование. С новите предложения се дава възможност на учениците от IV клас, от VII и от X клас, чието здравословно състояние не им позволява да се явят на изпит от национално външно оценяване поради болничен престой, карантина или смърт в семейството, да се явят на изпит по НВО на нова дата, определена от министъра на образованието.

Оптимизирани са дейностите, свързани с държавния план – прием на ученици в V клас, като се въвежда централизирано класиране.

3. В областта на вътрешните работи

– Инstrukция № 81213-250/16.02.2023 г. за изменение и допълнение на Инstrukция № 81213-78 от 24 януари 2015 г. за реда за осъществяване на задържане, оборудването на помещенията за настаняване на задържани лица и реда в тях в Министерството на вътрешните работи.

ГОДИШЕН ДОКЛАД ЗА ДЕЙНОСТТА НА ОМБУДСМАНА ПРЕЗ 2023 г. КОНВЕНЦИЯ НА ООН ЗА ПРАВАТА НА ДЕТЕТО – РЕЗУЛТАТИ ОТ НАБЛЮДЕНИЕТО

- Изготвени са Методически указания за работа при случаи на домашно насилие, включително и с участието на деца. Изпратени са за утвърждаване.
- Закон за изменение и допълнение на ЗЗДН.

4. В областта на социалните дейности

В края на декември 2023 г. по инициатива на народни представители от 49-ото Народно събрание на Република България е приет Закон за изменение и допълнение на Семейния кодекс (обн., ДВ, бр. 106 от 2023 г.). Основна част от промените в Семейния кодекс (СК) касаят глава осма „Осиновяване“. Регламентирани са нови ангажименти на МТСП, в т.ч. да създава, води и поддържа Национална електронна информационна система за пълно осиновяване, част от която е и Електронна платформа за кандидатстване за осиновяване на деца при условията на пълно осиновяване. В СК са направени и промени, свързани с подобряване на достъпа на осиновените лица до информация за произхода, включително чрез посредничество относно произхода на осиновени лица. Също така с промените в СК е премахната възможността за сключване на брак (по изключение, ако важни причини налагат това) от лице, навършило шестнадесет години, с разрешение на съда. Регламентирани са и въпроси, свързани с настояществото и попечителството спрямо непридружените малолетни или непълнолетни чужденци.

През 2023 г. чрез преходните и заключителни разпоредби на **Закона за изменение и допълнение на ЗЗДН** (обн., ДВ, бр. 66 от 2023 г.) са направени промени в ЗЗДет., които са в сила от 1.01.2024 г. Промените в ЗЗДет. са свързани с регламентиране на ангажименти на Министерството на вътрешните работи да създава и поддържа Национална информационна система за превенция и защита от педофилия и Национален регистър за случаите на педофилия (нов чл. 43а от ЗЗДет.).

В края на 2022 г. и през 2023 г. са приети изменения и допълнения в **Закона за семейни помощи за деца** и в Правилника за прилагане на Закона за семейни помощи за деца.

От 1.06.2023 г. са в сила промените в **Закона за социално подпомагане** (ЗСП) от 2022 г., съгласно които база за определяне на достъпа и размера на социалните помощи е линията на бедност за страната, а не гарантираният минимален доход. За 2023 г. Министерският съвет е определил размер на линията на бедност за страната 504 лв., а за 2024 г. линията на бедност е 526 лв. – Постановление на Министерския съвет (ПМС) № 212/2.11.2023 г.

С ПМС № 84 от 31.05.2023 г. са направени промени в **Правилника за прилагане на ЗЗДет** (ППЗЗДет.), които са в сила от 1.06.2023 г. Основната промяна е свързана с обвързване на отпускните финансови помощи и средства (за превенция и реинтеграция, отглеждане на детето при роднини или близки и в приемни семейства) с линията на бедност като база за определяне на критериите за достъп и размера им, вместо с гарантирания минимален доход. Направените промени водят до увеличаване на размера на помощите и

ГОДИШЕН ДОКЛАД ЗА ДЕЙНОСТТА НА ОМБУДСМАНА ПРЕЗ 2023 г. КОНВЕНЦИЯ НА ООН ЗА ПРАВАТА НА ДЕТЕТО – РЕЗУЛТАТИ ОТ НАБЛЮДЕНИЕТО

средствата, предоставяни по реда на ППЗЗДет., в т.ч. на еднократната помощ за превенция на изоставянето и реинтеграция на детето в семейна среда, за отглеждане при роднини или близки и в приемни семейства (чл. 48 от ППЗЗДет.). Тази помощ вече може да се предоставя до шест пъти в годината, а не както беше преди – до четири пъти. Важна промяна е, че при отпускане на еднократна помощ за превенция на изоставянето помощта да може да се изплати незабавно – веднага след издаването на заповедта.

През май 2023 г. Министерският съвет прие Отчет за изпълнението на Плана за действие за периода 2021–2022 г., както и План за действие за периода 2023–2024 г. за изпълнение на Националната стратегия за намаляване на бедността и насърчаване на социалното включване 2030.

През ноември 2023 г. между Министерството на образованието и науката, Министерството на здравеопазването и Министерството на труда и социалната политика е подписано Споразумение за осъществяване на междуинституционално сътрудничество при предоставянето на подкрепа за личностно развитие на деца и ученици със специални образователни потребности и с хронични заболявания.

В началото на 2023 г. в практиката е въведен **Механизъм за работа и сътрудничество между институциите по случаи на деца, въввлечени в родителски конфликти**, като водеща и координираща роля по разработването и мониторинга по прилагането на механизма има ДАЗД. Също така към момента агенцията координира процеса на съгласуване на проект на Споразумение за сътрудничество и координиране на работата на териториалните структури на органите за закрила на детето при случаи на деца, въввлечени в родителски конфликти чрез прилагане на три нива на взаимодействие – на местно, регионално и национално ниво, като процесът за обсъждане на тези въпроси между ангажираните институции започна през 2023 г. по инициатива на МТСП.

5. Министерството на младежта и спорта

През 2023 г. не са приемани нови законопроекти или закони за изменение и допълнение на закони, засягащи правата на децата и младите хора в областта на спорта и работата с млади хора.

През 2023 г. от министъра на младежта и спорта са издадени:

- Наредба за изменение и допълнение на Наредба 1 от 10.06.2022 г. за условията и реда за финансиране на проекти по национални програми за младежта (ДВ, бр. 48 от 2022 г., изм. и доп., бр. 15 от 2023 г.).
- Наредба за изменение и допълнение на Наредба № 5 от 29.10.2019 г. за критериите, условията и реда за награждаване на спортисти, треньори и длъжностни лица.

Също така с Постановление № 333 на Министерския съвет от 2023 г. (ДВ, бр. 106 от 2023 г.) е изменено Постановление № 46 на Министерския съвет от 2020 г. за определяне на минимални диференцирани размери на паричните средства за физическа активност,

ГОДИШЕН ДОКЛАД ЗА ДЕЙНОСТТА НА ОМБУДСМАНА ПРЕЗ 2023 г. КОНВЕНЦИЯ НА ООН ЗА ПРАВАТА НА ДЕТЕТО – РЕЗУЛТАТИ ОТ НАБЛЮДЕНИЕТО

физическо възпитание, спорт и спортно-туристическа дейност на деца и учащи в институции в системата на предучилищното и училищното образование и във висшите училища (обн., ДВ, бр. 26 от 2020 г.; изм. и доп., бр. 18 от 2021 г.). Промените са в сила от 1.01.2024 г.

Разработени са предложения за програмни документи и нормативни актове, свързани с физическото възпитание, спорта за всички, спорта за хората с увреждания, спорта за учащи и спортно-туристическата дейност, както следва:

- Предложения за приоритети и мерки в областта на спорта за учащи и спорта за всички за включване в проекта на Национална стратегия за развитие на физическата активност, физическото възпитание, спорта и спортно-туристическата дейност 2023–2034 г.;
- Проект на Постановление № 46 на МС от 19.03.2020 г. за определяне на минимални диференцирани размери на парични средства за физическа активност, физическо възпитание, спорт и спортно-туристическа дейност на деца и учащи в институции в системата на предучилищното и училищното образование и във висшите училища, който е приет от МС;
- Проекти на три постановления на Министерския съвет за осигуряване на средства за одобряване на допълнителни разходи/трансфери за 2023 г. за изплащане на стипендии по Програма на мерките за закрила на деца с изявени дарби от държавни, общински и частни училища през 2023 г., приети от МС.

6. ДАЗД

Със заповед на министъра на труда и социалната политика е създадена работна група, която да направи преглед на подзаконовите нормативни актове към ЗЗДет да изготви предложения при необходимост за нормативни промени. Служители от ДАЗД са направили предложения за промени към ППЗДет в частта за Националната информационна система (НИС), Националната телефонна линия за деца (НТЛД) и стратегическите документи, които се внасят от председателя на ДАЗД. ДАЗД изразява предложения за промяна и на разгледаните: Наредба за условията и реда за осъществяване на мерки за предотвратяване на изоставянето на деца и настаняването им в институции; Наредба за условията и реда за кандидатстване, подбор и утвърждаване на приемни семейства и настаняване на деца в тях.

6.1. Координация

Към Националния съвет за закрила на детето е сформирана междуведомствена експертна работна група за изработване на *механизъм за изпълнение на препоръките на Комитета на ООН за правата на детето*. Във връзка с представяне на VI и VII консолидиран периодичен доклад по прилагането на Конвенцията на ООН за правата на детето през 2022 г. са изпратени писма и е поддържана постоянна връзка и комуникация с членовете на експертната група. Получената от ангажираните институции информация е

ГОДИШЕН ДОКЛАД ЗА ДЕЙНОСТТА НА ОМБУДСМАНА ПРЕЗ 2023 г. КОНВЕНЦИЯ НА ООН ЗА ПРАВАТА НА ДЕТЕТО – РЕЗУЛТАТИ ОТ НАБЛЮДЕНИЕТО

обобщена, резюмирана и анализирана преди подаване на комбинираните шести и седми периодични доклади на Република България, която включва и приложение със статистическа информация и данни в отговор на въпросника.

На 24 февруари 2023 г. се проведе десетото заседание на Националния координационен механизъм по правата на човека (НКМПЧ), с подготвени материали от експерти от ДАЗД. Една от точките на заседанието бе по отношение на VI–VII доклад на България по Конвенцията на ООН за правата на детето.

Извършена е щателната подготовка за предстоящата защита на периодичния доклад на Република България пред Комитета по правата на детето на ООН. Приносът е от основно значение за събирането и обобщаването на съществена информация, което гарантира, че в доклада ще бъдат разгледани изчерпателно напредъкът и предизвикателствата в областта на правата на детето в България.

В периода 17–18 януари 2024 г. в гр. Женева, Конфедерация Швейцария, по време на 95-ата сесия на Комитета за правата на детето се представи VI и VII консолидиран периодичен доклад на Република България по Конвенцията на ООН за правата на детето.

Координационен механизъм за взаимодействие между институциите и организациите при случаи на непридружени деца или разделени от семействата си деца чужденци, намиращи се на територията на Република България, включително децата, търсеци и/или получили международна или временна закрила, е създаден с цел да осигури ефективна координация и съгласуваност при изпълнението на конкретните задължения на всички ангажирани субекти при обгрижването и работата с непридружени малолетни и непълнолетни лица чужденци, установени на територията на страната, с оглед гарантиране спазването на правата на децата.

През 2023 г. е изготвен годишен мониторингов доклад на Координационния механизъм. Докладът е съставен на база данни, предоставени от институциите участници в Механизма. От получената и обобщена информация от институциите се идентифицират следните препоръки в подобряването и прилагането на КМ:

- Подобряване на координацията между работата на институциите в прилагането на КМ и припознаването на Механизма като работещ инструмент със задължителен характер. Насърчава се подписването на КМ от всички участници. Това ще допринесе за ангажираност на институциите в правилното и стриктно изпълнение, ангажимент по отношение на отчитането на релевантни данни, както и ще преустанови отчитането на данни, които не са свързани по темата на Мониторинга.
- Да се изградят центрове за настаняване и преходни жилища както за момичета, така и за момчета НН и НМ; Осигуряване на подходящи помещения за престой на деца до съпровождането им до РПЦ; Обособяване на помещения за децата, докато се подготвя документацията. Има препоръка това да бъде записано в КМ.
- Установяването на модел и практики за настаняването на непридружените деца – чужди граждани в социални услуги за деца, както и

ГОДИШЕН ДОКЛАД ЗА ДЕЙНОСТТА НА ОМБУДСМАНА ПРЕЗ 2023 г. КОНВЕНЦИЯ НА ООН ЗА ПРАВАТА НА ДЕТЕТО – РЕЗУЛТАТИ ОТ НАБЛЮДЕНИЕТО

прилагане на холистичен метод за подкрепа, отразяващ техните специфични нужди.

- Създаване на регистър за децата, подали молба за международна закрила, които са в неизвестност. Да се осигури пряк достъп на институциите, в частност на НБПП. Препоръчва се подписване на споразумение между НБПП и ДАБ за реда, условията и сроковете, при които ДАБ може да подава искания до НБПП за назначаване на представител.
- Изготвяне на списъци с имената на преводачите за всяка област на територията на държавата.
- Допълнително обезпечаване на участниците по КМ в празничните и почивните дни.
- Промяна на Наредбата за условията и реда за кандидатстване, подбор и утвърждаване на приемни семейства и настаняване на деца.

6.2. Контрол и мониторинг

През 2023 г. са извършени общо 243 броя наблюдения и контрол, от които 213 бр. проверки и 30 бр. мониторинг. Извършените проверки са: 94 броя проверки по сигнал; 87 броя планови проверки по 3 тематични направления; 32 броя последващи проверки за проследяване изпълнението на дадени задължителни предписания след извършени проверки. От посочения брой проверки 75 бр. са за насилие.

Извършените 94 проверки по сигнал са в различни образователни и социални заведения, както и в отдели „Закрила на детето“ към дирекциите „Социално подпомагане“. Водещи по брой са извършените проверки в образователните институции – 43 бр. (45,7%) и дирекциите „Социално подпомагане – 25 бр. (26,6%). Следващи по брой са: центровете за настаняване от семеен тип – 18 бр. (19,1%); доставчиците на други социални услуги за деца – 7 бр. (7,5%) и 1 лечебно заведение.

През 2023 г. са извършени три планови проверки. Първата планова проверка е на тема „Работа на центрове за специална образователна подкрепа по отношение на осигуряване на подкрепа за личностно развитие на децата и учениците, подкрепа на деца с проблемно поведение и превенция на насилието“ с основна цел изследване на състоянието и качеството на услугите за деца с увреждания, предоставяни от ЦСОП в страната, взаимодействие с родителите и подкрепата им за ползване на социални услуги за тях и техните деца с увреждания. Изследвано е взаимодействието между ЦСОП, социалните услуги и ДСП, както и ефективността в работата на ЦСОП по предотвратяване и рехабилитация на различни видове насилие върху децата, работата с деца/ученици с проблемно поведение, както и при кризисни ситуации. Проверката е извършена в общо 42 обекта, в периода от февруари 2023 г. до 31.05.2023 г. Изготвен е анализ на резултатите от извършената тематична планова проверка, който е предоставен на Министерството на образованието и науката, а резюмето е публикувано на електронната страница на ДАЗД.

ГОДИШЕН ДОКЛАД ЗА ДЕЙНОСТТА НА ОМБУДСМАНА ПРЕЗ 2023 г. КОНВЕНЦИЯ НА ООН ЗА ПРАВАТА НА ДЕТЕТО – РЕЗУЛТАТИ ОТ НАБЛЮДЕНИЕТО

Втората тематична планова проверка касае спазване правата на детето в териториалните поделения на Държавната агенция за бежанците с цел да се установи спазването на правата на децата при престоя им в регистрационно-приемателен и транзитен център и осигуряване на сигурна и безопасна среда.

Третата планова проверка е на тема „Гарантиране на правото на дете с увреждане на специални грижи, подкрепа, пълноценна социална интеграция и индивидуално развитие“, с основна цел изследване спазването на правата на децата с увреждания, настанени в ДМСГД, Център за настаняване от семеен тип за деца и младежи с увреждания с потребност от постоянна медицинска грижа (ЦНСТДМУППМГ) и насочени към центрове за комплексно обслужване на деца с увреждания и хронични заболявания. Предвиден е интегриран подход, при който да се изследва грижата, която се полага за настанените деца, планирането на грижите за тях, проучване на взаимодействието между лечебните, образователните и социалните услуги, взаимодействието с родителите, причините децата да се настаняват в специализираните институции и специализираните услуги, като се извърши проверка и в дирекции „Социално подпомагане“, в чиито териториален обхват се намират лечебните заведения – ДМСГД и ЦНСТДМУППМГ, и образователни институции, които посещават децата. Проверката е извършена в периода септември – декември 2023 г. в общо 40 обекта: 4 домове за медико-социални грижи за деца; 8 центрове за настаняване от семеен тип за деца и младежи с увреждания с потребност от постоянна медицинска грижа; 10 центрове за комплексно обслужване на деца с увреждания и хронични заболявания; 11 дирекции „Социално подпомагане“; 8 образователни институции – училища и детски градини.

През 2023 г. е извършен мониторинг в 28 лечебни заведения с цел да се установи наличие или липса на утвърдени единни правила/указания относно приема в лечебни заведения за болнична помощ за лечение на деца без придружител и прилагането на мерки за физическо ограничаване на деца, постъпили за лечение без придружител, при неизбежна необходимост, в синхрон с международните стандарти и заложи в съответните медицински стандарти на Република България. Съставен е Доклад с обобщени резултати от извършения мониторинг в лечебни заведения за болнична помощ, който е предоставен на Министерството на здравеопазването.

В резултат на извършения контрол от Главна дирекция „Контрол по правата на децата“ през периода януари – декември 2023 г. са издадени 155 бр. задължителни предписания (ЗП) с 673 конкретни мерки, придружени с писмени методически указания за изпълнението им и механизъм за взаимодействие между отговорните институции.

При проверките в образователните институции са констатирани пропуски основно свързани с прилагането на Механизма за противодействие на тормоза и насието в институциите в системата на предучилищното и училищното образование и липсата на писмен ред за регистриране и разглеждане на жалби. При проверките на доставчиците на социални услуги са констатирани пропуски, свързани със съставянето на междинен доклад с данни за резултатите от работата с потребителите, съгласно изискванията на чл. 22, ал. 2

ГОДИШЕН ДОКЛАД ЗА ДЕЙНОСТТА НА ОМБУДСМАНА ПРЕЗ 2023 г. КОНВЕНЦИЯ НА ООН ЗА ПРАВАТА НА ДЕТЕТО – РЕЗУЛТАТИ ОТ НАБЛЮДЕНИЕТО

от ППЗЗДет. По отношение на ДСП е установено, че не се извършва пълно проучване и не се прави предложение за издаване на задължително предписание по реда на чл. 18, ал. 4 от ППЗЗД при отказ за съдействие от страна на родителите.

СЪСТОЯНИЕ ПО ОСНОВНИ ИНДИКАТОРИ

7. Насилие срещу деца

7.1. Свобода на детето от всички форми на насилие

Активното участие на пострадалите от престъпления в наказателния процес представлява важна гаранция за спазването на основните им права в контекста на задължението на държавата за провеждане на ефективно наказателно разследване и повишава ангажираността на пострадалия по отношение на действията, които се извършват в производството.

В тази връзка и с оглед въвеждането на Директива 2012/29/ЕС за установяване на минимални стандарти за правата, подкрепата и защитата на жертвите на престъпления и за замяна на Рамково решение 2001/220/ПВР на Съвета в ДВ, бр. 48 от 2 юни 2023 г., е обнародван Закон за изменение и допълнение на Наказателно-процесуалния кодекс (ЗИД на НПК), с който се правят промени и в Закона за подпомагане и финансова компенсация на пострадалите от престъпления (ЗПФКПП). Целта на предложените изменения е осигуряването на подходящи мерки за защита на пострадалите, които да доведат до намаляване на риска от вторично и повторно виктимизиране, сплашване и отмъщение от страна на извършителя и до адекватна подкрепа, съобразена с нуждите на пострадалия и неговите близки.

ЗПФКПП урежда извършването без излишно забавяне на **индивидуална оценка на пострадалия** след първия контакт на компетентните органи с него. Тя следва да определи физическото и психическото му състояние в резултат на претърпяното престъпление и да установи наличието на специфични нужди от защита по смисъла на § 1, ал. 4 от допълнителните разпоредби на Наказателно-процесуалния кодекс. Съгласно чл. 7а, ал. 2 ЗПФКПП, когато пострадалият е дете, задължително се приема, че са налице специфични нужди от защита и се извършва т. нар. разширена индивидуална оценка.

При извършването на индивидуалната оценка се вземат предвид: видът и характерът на престъплението и обстоятелствата, свързани с него; видът и степента на претърпените вреди; възрастта на детето, интелектуалното му развитие, емоционалната и социалната му зрялост, както и други негови личностни особености. Ако възникнат нови обстоятелства, които могат да окажат съществено влияние върху детето, индивидуалната оценка трябва да се актуализира.

ГОДИШЕН ДОКЛАД ЗА ДЕЙНОСТТА НА ОМБУДСМАНА ПРЕЗ 2023 г. КОНВЕНЦИЯ НА ООН ЗА ПРАВАТА НА ДЕТЕТО – РЕЗУЛТАТИ ОТ НАБЛЮДЕНИЕТО

7.2. Национална гореща линия за деца 116 111.

Националната телефонна линия за деца (НТЛД) ДАЗД е с хармонизиран телефонен номер 116 111 и осигурява информиране, консултиране и помощ на деца. Телефонната линия функционира денонощно чрез поддържането на Център за обаждания при ДАЗД.

През 2023 г. е извършен цялостен анализ на ефективността и ефикасността на НТЛД 116111, а изводите от него са взети под внимание от ДАЗД. Целта на този анализ е планиране на адекватни мерки и управленски решения за подобряване на ефективността на НТЛД и гарантиране на нейната устойчивост.

7.3. Статистическа информация

През 2023 г. обажданията на НТЛД 116 111 са 25 860. Проведените консултации за оказване на подкрепа са 7891, това са 31% от общия дял на постъпилите обаждания. Един интригуващ аспект на услугата са тестовите обаждания, направени от самите деца – 8613, или 33% от общия брой на обажданията, а мълчаливите – 1252, или 5% от обажданията.

По отношение на лицата, потърсили информация на линията, данните показват, че те са 343, или 1%. Делът на децата, които са консултирани, е 51,8% спрямо възрастните, като спрямо 2022 г. се отчита спад с 3%. Проведените консултации с деца са 4090, като данните показват, че момчетата се обаждат по-често от момичетата и консултациите с тях са 1947, а с момичета – 1782. Децата обичат да се обаждат на групи и техният брой е 264 обаждания, обажданията от едно дете – 97.

С намаляване на общия брой на обажданията през последните месеци на 2023 г., реципрочно намаляват, проведените консултации. Като дял от общия брой позвънявания са и прекъснатите обаждания, които са 20% от общия брой обаждания. При тях обаждачото се лице затваря телефона, след като чуе гласовото съобщение: „Здравейте! Вие се свързахте с Националната телефонна линия за деца 116 111“. Техния брой е 5090 –стойности, близки с тези през 2022 г., когато са отчетени 5131. Пропуснатите обаждания са 2671, като това са 10% от общия дял на обажданията.

Сигнали за дете в риск. Броят на сигналите през 2023 г., постъпили чрез линията, са **1191, като 107 от тях са от деца, а 1074 от възрастни**. Данните показват, че най-много обаждания с подаване на сигнал са регистрирани през месеците март, юни, юли, август, октомври и ноември – с 9% за всеки месец от общия дял на сигналите, като най-малко са регистрирани през май – 6%. Тези данни показват, че спрямо 2022 г. има увеличение на сигналите за деца в риск с 2,5%, а спрямо 2021 г. – увеличение на сигналите с близо 17%. Това са притеснителни данни, тъй като линията е място за споделяне и подкрепа на деца. За последните две години се очерта ръст на сигналите за деца в риск.

Данните показват, че сигналите се подават основно от загрижени възрастни за деца – 91% от подадените сигнали на НТЛД 116 111 са от възрастни, а 9% са подадени от деца.

ГОДИШЕН ДОКЛАД ЗА ДЕЙНОСТТА НА ОМБУДСМАНА ПРЕЗ 2023 г. КОНВЕНЦИЯ НА ООН ЗА ПРАВАТА НА ДЕТЕТО – РЕЗУЛТАТИ ОТ НАБЛЮДЕНИЕТО

През 2023 г. най-много сигнали са подадени за физическо и психическо насилие – 462, на второ място за пренебрегване – 418, на трето място за психическо насилие – 328. Много често сигналите за насилие са за повече от един вид насилие. Данните показват 63 обаждания, при които е регистриран риск за дете, въввлечено в родителски конфликт.

Данните показват, че сигналите от възрастните са 1074, а тези, подадени от деца – 107. Сигналите от „Националната система 112“ са 315, следвани от родителите – 115 сигнала от бащи, 95 от майки и от съседите – 110 сигнала. Сигналите от учебни заведения са 23, а тези от медицински лица – 20. Останалите сигнали са подадени от граждани. Отчита се ръст на подадените сигнали чрез „Национална система 112“. По отношение на мястото на насилието, което децата и гражданите посочват, то се случва в семейството при 563 от сигналите, а за извършители са посочени най-често родителите. Сигналите много често се подават за групи деца – братя и сестри – 237 сигнала, за момичета са подадени 227, за момчета – 224, и 43 за дете, когато гражданите не идентифицират пола.

Данните за 2023 г. показват ръст на сигналите за насилие с 2% спрямо 2022 и 5,55% спрямо 2021 г. Както бе посочено по-горе в доклада, те се подават най-често от граждани и през „Национална система 112“.

През 2023 г. в ДАЗД са постъпили 503 нови сигнали и жалби, в които са изнесени данни за деца, спрямо които са упражнени различни форми на насилие – 33% от общия брой на постъпилите сигнали. Най-голям е броят на сигналите, за упражнено физическо насилие над деца – 157 бр., или 31% от общия брой сигнали за насилие. На второ място са сигналите, в които е визиран системен отказ от полагане на грижи или незачитане на основни нужди на детето от страна на неговите родители – 144 бр. (28% от общия брой сигнали за насилие). На следващо място са сигналите за упражнено психическо насилие над деца – 115 бр. (23% от общия брой сигнали за насилие). Постъпилите в ДАЗД сигнали за сексуално насилие или блудство с дете през 2023 г. са 38 бр. (8% от общия брой сигнали за насилие). В 45 бр. от жалбите (9% от общия брой сигнали за насилие) се визира използване на неподходящи и уронващи достойнството на детето методи на възпитание. В тези случаи са сезирани органите по закрила за проучване на сигнала и при необходимост за предприемане на мерки за закрила.

7.3. Данни от МВВ за извършени престъпления срещу деца и сигнали за насилие

При получен сигнал за насилие над дете полицейските служители подават сигнал на социалните работници от отделите „Закрила на детето“ при дирекция „Социално подпомагане“. При свикване на Координационния механизъм за взаимодействие при работа в случаи на деца, жертва или в риск от насилие и взаимодействие при кризисна интервенция съгласно чл. 36 г от ЗЗДет., същите служители участват в него.

В Министерството на вътрешните работи не се събират диференцирани данни за извършено насилие над деца.

ГОДИШЕН ДОКЛАД ЗА ДЕЙНОСТТА НА ОМБУДСМАНА ПРЕЗ 2023 г. КОНВЕНЦИЯ НА ООН ЗА ПРАВАТА НА ДЕТЕТО – РЕЗУЛТАТИ ОТ НАБЛЮДЕНИЕТО

МВР събира данни за потърпевши от престъпления. Индикатори са видовете престъпления по отделните членове на Наказателния кодекс.

Брой регистрирани криминални престъпления срещу деца (общо)	1799
Брой разкрити престъпления, извършени срещу МН (общо)	876
Потърпевши деца – общ брой	1893
От тях: малолетни	824
непълнолетни	1069
Умишлени убийства (довършени) с обект МН	3
Умишлени убийства (опити) с обект МН	1
Грабежи	111
Кражби	294
Престъпления, свързани с наркотици:	3
блудство (чл.149-150 НК)	129
изнасилване (чл.152 НК) (довършено)	16
телесна повреда (чл.128-135 НК)	311
хулиганство (чл.325 НК)	53
Престъпления против брака, семейството и младежта (чл.176–179, 181–193 НК)	485
Престъпления в условията на домашно насилие	45
от които: убийство	1
телесни повреди	37

7.4. Полицейска закрила

През 2023 г. има получени и осъществени **391** искания за предоставяне на полицейска закрила. Невинаги ПЗ продължава 48 часа. Разпределението на настаняването на децата е следното:

- в помещение към ДСП – 31 бр.;
- в специално помещение в РУ към МВР – 186 бр.;
- в специално помещение в ДВНМН при СДВР и ОДМВР – 54 бр.,
- в специализирана институция за отглеждане и възпитание на деца – 76 бр.;
- в семейството му или при лице, на което е възложено да изпълнява родителските функции – 15 бр.;
- другаде – 29 бр.

ГОДИШЕН ДОКЛАД ЗА ДЕЙНОСТТА НА ОМБУДСМАНА ПРЕЗ 2023 г. КОНВЕНЦИЯ НА ООН ЗА ПРАВАТА НА ДЕТЕТО – РЕЗУЛТАТИ ОТ НАБЛЮДЕНИЕТО

Има ли предоставена полицейска закрила по искане на дете? През 2023 г. са предоставени 16 полицейски закрили по искане на дете.

През 2023 г. има два подадени сигнала за упражнено насилие върху непълнолетни при задържането им по ЗМВР. По този повод са образувани проверки. При единия сигнал се установява, че не е реален, и при разпита на непълнолетния е присъствал родител. При втория сигнал не се установяват по безспорен начин твърденията на непълнолетния.

8. Семейна среда и алтернативни грижи

8.1. Деца, вписани в регистъра за национално осиновяване и осиновени деца през 2023 г.

През 2023 г. в регистъра на деца, които могат да бъдат осиновени при условията на пълно осиновяване, са вписани **683** малчугани. Към 31.12.2023 г. в регистъра на деца, които могат да бъдат осиновени при условията на пълно осиновяване, са вписани **919** малчугани, от които 443 здрави и 476 деца с увреждане.

Броят на национално осиновените деца през 2023 г. е **377**, от които 363 здрави и 14 с увреждане.

Към 31.12.2023 г. броят на осиновяващи, вписани в регистъра по постоянен адрес, е **1697**.

8.2. Регистър по чл. 113, ал. 1 т. 1 от Семейния кодекс

През 2023 г. в Регистър по чл. 113, ал. 1 т. 1 от Семейния кодекс на децата, които могат да бъдат осиновени от лица с обичайно местопребиваване в чужбина при условията на пълно осиновяване, са вписани **164** деца.

Вписаните през 2023 г. в регистъра по чл. 113, ал. 1, т. 2 от Семейния кодекс осиновяващи с обичайно местопребиваване в чужбина са **209**, в т.ч. 2 с български произход/националност.

През 2023 г. от министъра на правосъдието са дадени **121** съгласия за осиновяване на 160 деца, в т.ч. 43 съгласия за 58 деца по реда на специалните мерки за осиновяване по чл. 112, ал. 6 от Семейния кодекс.

През 2023 г. Софийският градски съд е прекратил осиновяването по **3** **преписки/процедури** с влязло в сила съдебно решение за допускане на пълно осиновяване на деца с обичайно местопребиваване в България от лица с обичайно местопребиваване в чужбина.

ГОДИШЕН ДОКЛАД ЗА ДЕЙНОСТТА НА ОМБУДСМАНА ПРЕЗ 2023 г. КОНВЕНЦИЯ НА ООН ЗА ПРАВАТА НА ДЕТЕТО – РЕЗУЛТАТИ ОТ НАБЛЮДЕНИЕТО

От министъра на правосъдието са дадени **43 съгласия за осиновяване на 58 деца** по реда на специалните мерки за осиновяване по чл. 112, ал. 6 от Семейния кодекс, които се прилагат по отношение на деца на по-висока възраст и/или с особености в здравословното състояние и/или развитие и/или големи групи от братя и сестри.

През 2023 г. в Министерството на правосъдието са постъпили **27 нови молби за връщане на деца по Хагската конвенция за гражданските аспекти на международното отвлечане на деца от 1980 г. и 3 молби за съдействие за упражняване на правото на лични отношения по същата конвенция**. Общо новопостъпилите молби за периода са 30. Продължила е работата по 8 случая на подадени молби за отвлечени деца и за лични отношения, постъпили от предходни години. Общо активните молби, по които са извършвани действия през 2023 г. в изпълнение на задълженията, предвидени в Хагската конвенция от 1980 г., са 38. От тях молбите от други държави за разглеждане и решаване в България са 30, а молбите, изпратени от България до други държави, са 8.

Информация за броя на получените и изпратените молби за връщане на деца по Хагската конвенция от 1980 г. ежегодно се публикува на интернет страницата на Министерството на правосъдието и може да бъде намерена на следния адрес:

<https://mjs.bg/home/index/4438ff0a-c109-4a77-94b5-b5ab9869b3f3>

Следва да бъде отбелязано, че Хагската конвенция от 1980 г. допуска и пряко сезиране на компетентния съд на държавата, в която е отвлечено или задържано детето, поради което Министерството на правосъдието разполага с информация единствено за молбите, подадени до централния орган.

8.3. Деца, лишени от семейна грижа.

През 2023 г. в социални услуги за резидентна грижа са настанени **870 деца**.

Общият брой на децата, настанени в социални и интегрирани здравно-социални услуги за резидентна грижа към 31.12.2023 г., е **3002**.

Към 31.12.2023 г. на територията на страната функционират 734 социални услуги за деца и семейства, делегирана от държавата дейност. Общият капацитет на социалните услуги е 18 989 места. Броят на социалните услуги от резидентен тип е 308 с общ капацитет 3 667 потребители.

- **22 Преходни жилища за деца с общ капацитет 174 потребители;**
- **20 Кризисни центрове за деца с общ капацитет 212 потребители;**
- **266 Центрове за настаняване от семеен тип за деца/младежи, общ капацитет 3281 места.**

ГОДИШЕН ДОКЛАД ЗА ДЕЙНОСТТА НА ОМБУДСМАНА ПРЕЗ 2023 г. КОНВЕНЦИЯ НА ООН ЗА ПРАВАТА НА ДЕТЕТО – РЕЗУЛТАТИ ОТ НАБЛЮДЕНИЕТО

На територията на страната функционират и 426 социални услуги за деца и семейства в общността с общ капацитет 15 322 места, от които:

- 162 центъра за обществена подкрепа с общ капацитет 7446 места;
- 9 центъра за обществена подкрепа/Общностен център за деца и семейства с общ капацитет 538 места;
- 28 центъра за работа с деца на улицата с общ капацитет 624 места;
- 124 дневни центъра за деца и младежи с увреждания с общ капацитет 3 451 места;
- 13 дневни центъра за деца и пълнолетни лица с увреждания; деца и/или пълнолетни лица с увреждания; деца и/или пълнолетни лица с тежки множествени увреждания с общ капацитет 395 места;
- 57 центъра за социална рехабилитация и интеграция за деца с капацитет 2003 места;
- 5 центъра за социална рехабилитация и интеграция за деца с увреждания (програма „Ранна интервенция на уврежданията“); за деца (програма „Ранна интервенция на уврежданията“) с общ капацитет 265 места;
- 1 център за социална рехабилитация и интеграция за деца от 0 до 7 години с интелектуални затруднения с капацитет 30 места;
- 1 център за социална рехабилитация и интеграция за деца и младежи с капацитет 25 места;
- 14 центъра за социална рехабилитация и интеграция; за деца и лица с капацитет 470 места;
- 12 звена „Майка и бебе“ с капацитет 75 места.

Апробиране на иновации за **подкрепа на напускащите алтернативна грижа деца и младежи**, включително чрез създаване на трудови навици, социални умения, съдействие за жилищно настаняване, семейно планиране и др.

През 2023 г. АСП приключва изпълнението на дейностите по проект „Продължаваща подкрепа за деинституционализация на децата и младежите“ по ОП „Развитие на човешките ресурси“. В рамките на проекта се осигурява възможността за професионална реализация на пазара на труда на децата и младежите на 17–18-годишна възраст.

8.4. Приемна грижа

Към 31.12.2023 г. децата, настанени в професионални приемни семейства, са **1587**.

ГОДИШЕН ДОКЛАД ЗА ДЕЙНОСТТА НА ОМБУДСМАНА ПРЕЗ 2023 г. КОНВЕНЦИЯ НА ООН ЗА ПРАВАТА НА ДЕТЕТО – РЕЗУЛТАТИ ОТ НАБЛЮДЕНИЕТО

Случаите на прекратени настанявания на деца в приемни семейства от началото на календарната година към **31.12.2023 г.** са следните:

- Общият брой деца, за които е прекратено настаняването в приемно семейство, е **760** (в т. ч. **44** с доставчик ДСП, а **716** с доставчик община);
- Няма деца, настанени в доброволни приемни семейства, за които настаняването е прекратено;
- Общият брой деца, за които е прекратено настаняването в професионално приемно семейство, е **760** (в т. ч. **44** с доставчик ДСП, а **716** с доставчик община).
- **Приемни семейства, утвърдени през 2023 година:**

Общият брой на утвърдените приемни семейства през 2023 г. е **52** професионални приемни семейства. Случаите на заличени семейства за същия период са **168**, в т.ч. 3 доброволни и 165 професионални приемни семейства.

Към **31.12.2023 г.** в Регистъра на утвърдените приемни семейства са вписани **1772** семейства, от които **6** доброволни и **1766** професионални.

8.5. Финансова подкрепа за деца и семейства.

Помощите по ЗСПД и ЗЗДет се финансират единствено със средства от държавния бюджет по бюджетна програма „Подкрепа за децата и семействата“. За 2023 г. средствата по програмата са **629 428 000 лв.**, от които 594 083 000 лв. по ЗСПД и 35 345 000 лв. по ЗЗДет.

През 2023 г. финансова подкрепа на семействата с деца за отглеждането им в семейна среда по реда на ЗСПД е предоставена в размер на 523 599 508 лева за:

- Еднократна помощ при бременност – 971 608 бр. случаи;
- Еднократна помощ при раждане на дете за 56 221 деца;
- Еднократна помощ при осиновяване на дете за 316 деца;
- Еднократна помощ за отглеждане на близнаци за 1862 деца;
- Еднократна помощ за отглеждане на дете от майка студентка:
 - 156 случая първо плащане;
 - 117 случая второ плащане;
- Еднократна помощ за безплатно пътуване веднъж в годината с железопътния и автобусния транспорт в страната за многодетни майки за 5602 бр. лица;
- Еднократна помощ за ученици, записани в първи клас или са записани или продължават обучението си във втори, трети и четвърти клас:
 - ✓ брой деца, записани в първи клас;

**ГОДИШЕН ДОКЛАД ЗА ДЕЙНОСТТА НА ОМБУДСМАНА ПРЕЗ 2023 г.
КОНВЕНЦИЯ НА ООН ЗА ПРАВАТА НА ДЕТЕТО – РЕЗУЛТАТИ ОТ НАБЛЮДЕНИЕТО**

- бр. деца за учебната 2022–2023 г. – второ плащане – 49 032;
- бр. деца за учебната 2023–2024 г. – първо плащане – 50 557;
- ✓ бр. деца, записани във втори клас през учебната 2023/2024 г. – 51 379;
- ✓ бр. деца, записани в трети клас през учебната 2023/2024 г. – 51 897;
- ✓ бр. деца, записани в четвърти клас през учебната 2023/2024 г. – 49 121;
- Еднократна помощ за ученици, записани в осми клас:
 - бр. деца за учебната 2022–2023 г. – второ плащане – 46 919;
 - бр. деца за учебната 2023–2024 г. – първо плащане – 52 426;
- Месечни помощи за деца до завършване на средно образование, но не повече от 20-годишна възраст – за 449 978 ср. мес. бр. деца;
- Месечни помощи за отглеждане на дете до 1 годинка – за 11 516 ср. мес. бр. случаи;
- Месечни помощи за отглеждане на дете с трайно увреждане за – 26 402 ср. мес. бр. деца.
- Месечна помощ за дете без право на наследствена пенсия от починал родител за 2201 ср. мес. бр. деца.

През 2023 г. месечна социална помощ по реда на чл. 9 от ППЗСП е предоставена на 20 554 ср. мес. бр. лица и семейства. Изплатената сума е в размер на 32 850 958 лева.

8.6. Финансиране на резидентни услуги.

Налице е ежегодно нарастване на средствата за финансиране на социалните услуги, които са делегирани от държавата дейности. В Закона за държавния бюджет на Република България за 2023 г. средствата за всички социални услуги (общо за деца и за пълнолетни лица), които са делегирани от държавата дейности, са в размер на 644 784,7 хил. лв.

Средствата, отделени за финансиране на държавно делегирани дейности за деца през 2023 г., са, както следва:

№	Социални услуги за деца, които са държавно делегирана дейност:	средства - хил. лв. за цяла година
1	Дневен център за деца и/или пълнолетни лица с увреждания*	73 466 540,0
2	Дневен център за деца с увреждания (с програма „Ранна интервенция на уврежданията“)	296 920,0
3	Дневен център за подкрепа на деца с увреждания и техните семейства	10 980 810,0

**ГОДИШЕН ДОКЛАД ЗА ДЕЙНОСТТА НА ОМБУДСМАНА ПРЕЗ 2023 г.
КОНВЕНЦИЯ НА ООН ЗА ПРАВАТА НА ДЕТЕТО – РЕЗУЛТАТИ ОТ НАБЛЮДЕНИЕТО**

4	Дневен център за деца и/или пълнолетни лица с увреждания с тежки множествени увреждания*	9 177 920,0
5	Дневен център за деца с увреждания – седмична грижа	2 021 019,0
6	Център за социална рехабилитация и интеграция*	35 691 838,0
7	Център за социална рехабилитация и интеграция* (с програма за ранна интервенция на уврежданията)	1 708 985,0
8	Център за обществена подкрепа	46 127 846,0
9	Център за обществена подкрепа/общностен център за деца и семейства	3 822 072,0
10	Звено „Майка и бебе“	1 193 925,0
11	Център за работа с деца на улицата	8 976 240,0
12	Кризисен център*	7 028 208,0
13	Център за настаняване от семеен тип за деца/младежи без увреждания	40 731 440,0
14	Център за настаняване от семеен тип за деца/младежи с увреждания	51 100 809,0
15	Преходно жилище*	3 457 753,0
	ОБЩО	295 782 325,0

9. Деца с увреждания

9.1. Предложения на омбудсмана

По проблемите на децата с увреждания и изпълнението на Конвенцията на ООН за правата на детето омбудсманът се обръща с конкретни въпроси към Сдружение „Общност Мостове“

Основните предизвикателства, които се посочват от Сдружението, са:

- правото на децата с увреждания на достъп до здравни заведения и услуги;
- децата с увреждания имат затруднен достъп до адекватни здравни услуги, като в някои населени места дори са лишени от всякакъв достъп до медицинска грижа;
- липса на национална детска болница;
- липса на стратегия за гарантиране на включването на децата с увреждания;
- ограниченост на информацията и на данни за децата с увреждания, липсва информация както за профили на децата по заболявания/функционални дефицити, така и за необходимата им подкрепа;
- реформиране на системата за социално подпомагане на деца с увреждания и техните семейства, като се променя единствено финансовата подкрепа;
- гарантиране на всички деца с увреждания на правото на приобщаващо образование независимо от желанието на родителите;

ГОДИШЕН ДОКЛАД ЗА ДЕЙНОСТТА НА ОМБУДСМАНА ПРЕЗ 2023 г. КОНВЕНЦИЯ НА ООН ЗА ПРАВАТА НА ДЕТЕТО – РЕЗУЛТАТИ ОТ НАБЛЮДЕНИЕТО

- обучение и назначаване на специализирани учители и професионалисти в интегрираните часове, които да оказват индивидуална подкрепа;
- предприемане на кампании за повишаване на осведомеността за борба със стигматизирането и предразсъдъците към децата с увреждания.

През 2023 г. не са направени истински и дълбоки промени на законодателството, касаещо децата, продължава да се работи на парче, като частично се решават проблеми. Приети са промени в наредбата за медицинската експертиза, които коригират допуснати пропуски и решават някои проблеми на хората с увреждания относно чуждата помощ, частично касаещи децата с увреждания. Прието е увеличение на семейните помощи за деца с увреждания, размерът на които не е актуализиран от години. Тези помощи не могат обаче да компенсират липсата на услуги.

По отношение на ентралните храни за медицински цели НЗОК прие два допълнителни кода в списъка със заболяванията, за които изцяло или частично заплаща касата.

Сдружение „Общност Мостове“ е организирано информационна кампания за достъпа до медицински храни за деца с различни заболявания и увреждания, които страдат от малнутриция (недохранване). Участие в 14 Национална конференция за редки болести и лекарства сираци в Пловдив. Организиране на дарителски акции за осигуряване на медицински храни на нуждаещи се семейства.

9.2. Законът за личната помощ (ЗЛП).

Законът има за цел чрез осигуряване на лична помощ да подпомогне ползвателите ѝ да упражняват основните си права, да имат възможности за избор, независим живот, активно включване и участие в обществото и достъп до услуги и дейности. Личната помощ се предоставя въз основа на изготвена индивидуална оценка на потребностите и издадено направление по реда на глава трета от ЗХУ.

За периода от 1.01.2022 г. до 31.12.2022 г. в ДСП са подадени 4043 броя заявления-декларации с искане за изготвяне на индивидуална оценка на деца с трайни увреждания и заявена потребност от лична помощ. Директорите на ДСП са издали 4036 броя направления с определени часове за ползване на лична помощ по реда на ЗЛП.

Съгласно ЗЛП всички деца и лица с трайни увреждания с установени вид и степен на увреждане или степен на трайно намалена работоспособност с определена чужда помощ или деца с 90 и над 90 на сто вид и степен на увреждане или степен на трайно намалена работоспособност без определена чужда помощ могат да бъдат ползватели по механизма лична помощ без ограничения във възрастта. През 2022 г. действащи договори за деца под 18-годишна възраст са 6117 за общо 835 610 часа месечно.

Наредба № Н-19 от 2.12.2008 г. определя условията и редът за ползване от страна на лица с 50 и над 50 на сто намалена работоспособност или вид и степен на увреждане, както и лицата или семействата, отглеждащи деца с трайни увреждания до 18-годишна възраст и

ГОДИШЕН ДОКЛАД ЗА ДЕЙНОСТТА НА ОМБУДСМАНА ПРЕЗ 2023 г. КОНВЕНЦИЯ НА ООН ЗА ПРАВАТА НА ДЕТЕТО – РЕЗУЛТАТИ ОТ НАБЛЮДЕНИЕТО

до завършване на средно образование, но не по-късно от 20-годишна възраст, на платената пътна мрежа, за която се заплащат винетни такси по Закона за пътищата. Лицата и семействата, отглеждащи деца с увреждане до 18-годишна възраст и до завършване на средно образование, но не по-късно от 20-годишна възраст, се освобождават от заплащане на една годишна винетна такса за един лек автомобил. За 2022 г. 8402 лица и семейства, отглеждащи деца с увреждане, са освободени от заплащане на една годишна винетна такса.

Със Закона за българския жестов език (ЗБЖЕ) се уреждат обществените отношения, свързани с признаването на българския жестов език за естествен самостоятелен език и със зачитането на правото на глухите и на сляпо-глухите лица (в това число деца) на изразяване и на информация чрез българския жестов език. За периода януари–декември 2022 г. по реда и условията на ЗБЖЕ са издадени 6 броя заповеди за осигуряване на правото на безвъзмездна преводаческа услуга на български жестов език на глухи и сляпо-глухи деца.

10. Стандарт на живот.

В България живеят **1 099 696 деца на възраст от 0 до 17 години** включително, или 17,1%, според данните на Националния статистически институт към 31.12.2022 г. България е сред държавите, в които делът на децата в риск от бедност е значително по-висок от средния за Европейския съюз (ЕС) – **25,9%, или около 314 000**. Техният дял е по-висок и спрямо общия дял на населението в риск от бедност – 22,9%. Спрямо 2021 г. се наблюдава леко покачване в дела на децата в риск от бедност с 1,7 процентни пункта (п.п.).

Факторите, пораждащи бедност сред децата, са много и от различно естество – нисък образователен статус и безработица на родителите, ниски доходи, състав на домакинството и т.н. През 2022 г. осем от десет деца (78,4%), чиито родители са с начално или без образование, живеят в бедност. Приблизително 18 пъти по-малко, или 4,3% са децата, чиито родители са с висше образование, живеещи в риск от бедност. През 2022 г. делът на децата, живеещи с тежки материални и социални лишения, е 19,2% (лишения 7 от 13 показателя), като се отчита намаление с 0,8 п.п. спрямо 2021 г. Рискът от бедност и материални лишения за децата се определя и се влияе и от тяхната етническа принадлежност. По данни на НСИ през 2022 г. относителният дял на децата с материални лишения (лишени от поне един от 13 показателя) е, както следва: 23,0% от българската етническа група, 33,0% от турската етническа група, 76,2% от ромската етническа група и 33,2% от друг етнос. По отношение на комбинирания индикатор – риск от бедност или социално изключване, който регистрира постоянни подобрения през последните години, през 2022 г. се наблюдава леко повишение на дела на децата в риск от бедност или социално изключване – 33,9% спрямо 33,0% през 2021 г.

Оценките на бедността в зависимост от типа на домакинството показват, че най-висок е относителният дял на бедните сред едночленните домакинства с лице на възраст

ГОДИШЕН ДОКЛАД ЗА ДЕЙНОСТТА НА ОМБУДСМАНА ПРЕЗ 2023 Г. КОНВЕНЦИЯ НА ООН ЗА ПРАВАТА НА ДЕТЕТО – РЕЗУЛТАТИ ОТ НАБЛЮДЕНИЕТО

над 65 години (61,3% за 2022 г.), домакинствата с три и повече деца (48,5% за 2022 г.), както и самотните родители с деца (34,9 за 2022 г.).

Ситуацията на бедност и социално изключване сред децата има различни по степен и характер негативни проявления и отражение върху качеството им на живот, сред които ограничаване на достъпа им до ключови услуги (образование, здравеопазване, здравословно хранене, жилищно настаняване и др.), лишения, свързани с невъзможност за участие в различни занимания (спортни, културни, младежки), нарушаване на правата им и др.

Националната цел за намаляване броя на лицата в риск от бедност или социално изключване е със 787 000 души до 2030 г. Към нея е формулирана специфична подцел, която поставя специален фокус върху намаляването на детската бедност – намаляване на броя на децата под 18 години в риск от бедност или социално изключване със 196 750 лица (25% от общата национална цел).

През 2023 г. са направени инвестиции в спортната инфраструктура, свързани с обновяване и изграждане на спортни обекти държавна и общинска собственост, в проекти на стойност **5 663 639 лв.**

11. Граждански права и свободи.

11.1. Антидискриминация

През 2023 г. специалната работна група към Комисията за защита от дискриминация е консултирала родители и деца във връзка с подаване на жалби и сигнали, както и по време на производството. Не могат да се обвържат с конкретна бройка, тъй като невинаги след консултиране са подавани жалби към Комисията. Освен това в КЗД при конкретни казуси се търси мултидисциплинарният подход, като се включват юристи, психолози и други специалисти с оглед осигуряване на ефективна подкрепа на потърсилите съдействие от органа по равнопоставеност.

Дейността на работната група се популяризира по време на семинарите, които ежегодно КЗД провежда в образователната система. В тях участват педагогически и непедагогически персонал.

През 2023 г. в КЗД са образувани 15 преписки, свързани с деца.

По доклад за самосезиране на А. Джумалиева е образувана преписка № 88/2023 г. – петчленен състав, признаци: увреждане и лично положение. На 5.04.2023 г. в ефира на телевизия bTV, е излъчен репортаж по повод публикуван в социалните мрежи и медии видеоклип, заснет на публично място в пловдивски търговски център, от който се вижда как вързано на каишка момче изпълнява команди като куче. Момчето е със СОП. Към настоящия момент по преписката не е постановен административен акт.

ГОДИШЕН ДОКЛАД ЗА ДЕЙНОСТТА НА ОМБУДСМАНА ПРЕЗ 2023 г. КОНВЕНЦИЯ НА ООН ЗА ПРАВАТА НА ДЕТЕТО – РЕЗУЛТАТИ ОТ НАБЛЮДЕНИЕТО

През отчетния период са образувани 15 преписки. По образуваните през 2023 г. преписки е поставено решение само по една – пр. № 99/2023 г. на Трети заседателен състав - лично положение – Решение № 9/5.01.2024 г. – установена е дискриминация и състав е дал препоръка да се осигури равно третиране на всички ученици от обл. София–град, участващи в национални олимпиади. Останалите преписки са на различна фаза на производство.

Относно административните актове на КЗД през 2023 г. от 13 постановени решения се констатира следното: 7 от тях са влезли в сила и не са обжалвани; 3 са отменени от АССГ; 1 е потвърдено от АССГ, но е в срок за обжалване, и 1 е висящо пред АССГ.

През отчетния период се запазва тенденцията към по-засилена чувствителност както на отделни физически лица от ромски произход, които са инициирали производство пред КЗД, така и на подадени сигнали от неправителствени организации. Комисията за защита от дискриминация е сезирана за статии в медийното пространство, които се възприемат от жалбоподателя/сигналоподателя за тормоз и заплаха; нагнетяват чувство на несигурност, унижение, страх, отчуждение от обществото; подбуждат към дискриминация и омраза.

По постановените 13 решения в 9 от тях има установена пряка и непряка дискриминация спрямо деца.

11.2. Практика на КЗД

В рамките на календарната година съставът е разгледал оплакване за дискриминация по признак „лично положение“ във връзка с правото на достъп до образование, по-специално с възможността за избор на учебно заведение – тема с особена актуалност предвид наличната демографска картина в Република България. С Решение № 186/11.05.2023 г. на КЗД е приключило производството по жалба от М. С. М., съдържаща оплаквания за дискриминация по признак „лично положение“ във връзка със свързано лице Е. М. (син на жалбоподателя). Детето е следвало да постъпи в първи клас през учебната 2022/2023г., с оглед на което родителите му подали заявление за записване в първи клас в ОУ „Д-р П. Б.“, гр. М., като на 1.06.2022г., след получени указания от училището, те сторили това повторно, като приложили Удостоверение за задължително предучилищно образование. На 8.06.2022 г. от ОУ „Д-р П. Б.“ съпругата на жалбоподателя получила обаждане с призив да оттеглят подаденото заявление, като на следващия ден родителите се явили в училището и се срещнали с Г. А., която следвало да бъде учител на сина им в първи клас. Тя им обяснила, че не може да приеме в класа си Е. М. М., понеже е хиперактивен и палав, а тя е в предпензионна възраст и не може да се занимава с палави деца и проблемни родители.

Решение 295/2023 г. по преписка 234/2022 г. е свързано със сигнал до КЗД, тъй като седмица преди първия учебен ден родители са били уведомени, че първокласници от с. С. ще бъдат записани в I⁶ клас, а в другата паралелка „ще учат само българчета“. Заявява,

ГОДИШЕН ДОКЛАД ЗА ДЕЙНОСТТА НА ОМБУДСМАНА ПРЕЗ 2023 г. КОНВЕНЦИЯ НА ООН ЗА ПРАВАТА НА ДЕТЕТО – РЕЗУЛТАТИ ОТ НАБЛЮДЕНИЕТО

че по този начин децата от ромски произход не могат да се интегрират и да се чувстват наравно с другите деца.

Жалбоподателката счита, че съставът на паралелките следвало да се определя тъй, че децата да учат заедно без оглед етническа принадлежност. Моли Комисията да образува производство и да установи дали е дискриминация по признак „етническа принадлежност“; да постанови преустановяване на нарушението до установяване на положение на равно третиране, както и да наложи предвидените в закона санкции и принудителни административни мерки.

12. Образователни действия.

- високи нива на отпадане от училище;
- лошо качество на образованието, неравнопоставеност по отношение на образователните постижения и резултатите на децата в неравностойно положение, както и сегрегацията на учениците на етническа основа;
- недостатъчна подкрепа за приобщаващото образование;
- недостатъчен достъп на децата бежанци и търсещи убежище до образование;
- разпространението на тормоза, вкл. кибертормоза в училище, както и насилието в училище;

Съгласно Актуализираната средносрочна бюджетна прогноза за периода 2023–2025 г., приета с РМС № 459/5.07.2023 г. разходите за образование за 2023 г. са в размер на 7509,7 млн. лв., или 4,1% от brutния вътрешен продукт за 2023 г.

Средният успех на българските ученици по математическа грамотност в изследването PISA е 417 точки, който резултат е по-нисък от средния – 472 точки. Резултатите на България са сходни с тези на Кипър, Молдова, Монголия, Катар и Чили. 54% от българските ученици са с резултат, по-нисък от базовия за учения по математика. На текстовете по четене техният дял е 53%, а по природни науки – 48%. Върху представянето на учениците влияние оказва социалната среда, като 46% от българските ученици се разсейват с дигитални устройства в клас, като значително спада и задържането внимание на учениците, като 48% не слушат какво казват учителите в час. От 2024 г. се предвижда въвеждане на подкрепящи мерки за учители и ученици, които да формират умения за живота, като мерки и международното изследване PISA, като е създадена специална работна група.

2681 са отпадналите деца и ученици в задължителна предучилищна и училищна възраст през втория учебен срок. Предприети са редица действия и мерки за преодоляване на трудностите в работата по Механизма за съвместна работа на институциите по обхващане и включване на децата и учениците в задължителна предучилищна и училищна форма.

**ГОДИШЕН ДОКЛАД ЗА ДЕЙНОСТТА НА ОМБУДСМАНА ПРЕЗ 2023 г.
КОНВЕНЦИЯ НА ООН ЗА ПРАВАТА НА ДЕТЕТО – РЕЗУЛТАТИ ОТ НАБЛЮДЕНИЕТО**

87,3% е груповият нетен коефициент на записване на децата в предучилищно образование по данни на Националния статистически институт (НСИ).

Справка по области за брой деца в яслена група в детските градини през учебната 2023/2024 г.

№	ОБЛАСТ	Брой деца в яслена група в детска градина
1.	Благоевград	986
2.	Бургас	1394
3.	Варна	1128
4.	Велико Търново	215
5.	Видин	166
6.	Враца	504
7.	Габрово	185
8.	Добрич	21
9.	Кърджали	407
10.	Кюстендил	212
11.	Ловеч	158
12.	Монтана	128
13.	Пазарджик	591
14.	Перник	314
15.	Плевен	681
16.	Пловдив	1617
17.	Разград	90
18.	Русе	176
19.	Силистра	88
20.	Сливен	148
21.	Смолян	194
22.	София-град	5569
23.	София област	891
24.	Стара Загора	495
25.	Търговище	54
26.	Хасково	689
27.	Шумен	166
28.	Ямбол	295
	Общо:	17562

12.1. Деца със СОП.

Специална паралелка/група за деца със СОП

Община	Брой групи	Брой деца в тях
Варна	13	223
Видин	1	11

**ГОДИШЕН ДОКЛАД ЗА ДЕЙНОСТТА НА ОМБУДСМАНА ПРЕЗ 2023 г.
КОНВЕНЦИЯ НА ООН ЗА ПРАВАТА НА ДЕТЕТО – РЕЗУЛТАТИ ОТ НАБЛЮДЕНИЕТО**

Габрово	1	6
Дупница	1	12
Пловдив	2	13
Русе	1	20
Сливен	1	11
Столична	20	234
Общо:	40	530

Броят на педагогическите специалисти в детските градини е **19 848**, като най-малко са във Видин – 213 специалисти, и най-много София град – **4249**.

В училищата има назначени общо **71 272** специалисти, като във Видин са **736** и в София-град **13 592**.

В регионалните центрове за подкрепа на процеса на приобщаващото образование (РЦПППО) има общо **1143** педагогически специалисти, като отново най-много са в София град – **147**.

Помощник на учителя – общо **594** за цялата страна, като в Ловеч е **1**, Монтана – **2**, Разград – **2**, София-град – **119**.

Образователните медиатори – **1117**, като в Сливен са **79**, Стара Загора – **93**, Пазарджик – **64**, София-град – **21**, и Бургас – **92**.

Брой деца в яслена група – **7711**.

Общ брой ученици със СОП – от I до XII клас – **20 725**.

От тях в основна степен – **8792**.

- прогимназиален етап – **6615**.
- първи гимназиален – **3755**.
- втори гимназиален – **1563**.

С Решение № 756 от 25 октомври 2023 г. на МС нормативът за дете – ученик на ресурсно подпомагане, е увеличен на **6000** лв., а нормативът за създаване на условия за приобщаващо образование на дете – ученик на ресурсно подпомагане, е **808** лв. Съобразно броя на децата и ученици със СОП и вида на специалистите, които предоставят допълнителна подкрепа, директорът на образователната институция следва да оборудва и да обзаведе специализирани кабинети, като обезпечи дейността на психолога, логопеда и ресурсния учител.

ГОДИШЕН ДОКЛАД ЗА ДЕЙНОСТТА НА ОМБУДСМАНА ПРЕЗ 2023 г. КОНВЕНЦИЯ НА ООН ЗА ПРАВАТА НА ДЕТЕТО – РЕЗУЛТАТИ ОТ НАБЛЮДЕНИЕТО

По проект „Подкрепа за приобщаващото образование“ са разработени различни инструменти и специализирани материали за работа с деца и ученици – карта за функционална оценка на индивидуалните потребности на децата и учениците със СОП; инструмент за идентифициране на маркери при деца и ученици и определяне на възможностите за допълнителна подкрепа; учебно помагало/ръководство за адаптиране на съдържанието по образователни направления на деца със СОП. Проведени са редица обучения на специалистите в екипите за подкрепа на личностно развитие, както и на други педагогически специалисти.

Предоставена е подкрепа на 7043 деца и ученици със СОП чрез назначени ресурсни учители, психолози, логопеди и помощник на учителя.

По проект „Успех за теб“ са подкрепени 8359 деца и ученици със СОП.

13. Деца, търсещи убежище, бежанци и мигранти.

На територията на Регистрационно-приемателен център (РПЦ) – гр. София, кв. „Военна рампа“ и кв. „Овча купел“, са създадени две **сигурни зони за настаняване на непридружени деца чужденци с общ капацитет 288 места**. Зоните се администрират от Международната организация по миграция (МОМ) и са с отделна охрана и видеонаблюдение с цел осигуряване безопасността на децата, като предлагат всекидневна 24-часова грижа и специализирани услуги за настанените деца в тях.

Подкрепата за непридружените непълнолетни и малолетни чужденци се предоставя от специалисти, работещи с деца – социални работници, културни медиатори и др. Достъпът до психологическа и правна помощ също е гарантиран. Повече от половината социални работници идват от страните на произход на децата в двете зони и съответно познават добре техните културни особености.

Сигурните зони се управляват по специализирана Методика за условията и организацията на социална подкрепа в сигурните зони за непридружени малолетни и непълнолетни деца, търсещи международна закрила. В методиката са регламентирани процедурата по прием, настаняване и правилата в зоната, дейности за образователна подкрепа, социална адаптация и културна ориентация.

Мерките са съобразени с най-добрия интерес на детето и с индивидуалните му потребности, като се отчита спецификата, основана на пола: неговият най-добър интерес; безопасно място за настаняване; издирване и събиране на семейство; предоставяне на подходящи социални, здравни и психологически грижи и достъп до образование; правни съвети/процесуално представителство; достъп до механизми и жалби; преводач; провеждане на събеседвания и консултации, съобразени с детето и с неговия най-добър интерес.

ГОДИШЕН ДОКЛАД ЗА ДЕЙНОСТТА НА ОМБУДСМАНА ПРЕЗ 2023 г. КОНВЕНЦИЯ НА ООН ЗА ПРАВАТА НА ДЕТЕТО – РЕЗУЛТАТИ ОТ НАБЛЮДЕНИЕТО

Сигурните зони осигуряват среда за предпазване на деца, търсеци международна закрила от физическо, психическо и сексуално насилие.

Грижите, които се предоставят на децата – чужденци, са идентични с тези на непридружените деца. В изпълнение на Споразумение за финансиране на Детския фонд на ООН – УНИЦЕФ през 2023 г. започна изпълнение на проект „Укрепване на националния капацитет за осигуряване на закрила и грижа за непридружени и разделени деца, търсеци международна закрила, чрез създаване и функциониране на Сигурна зона“ в РПЦ – Харманли.

За 2023 г. в социални услуги са настанени **43 деца**. През изминалата 2023 г. са настанени **43** деца в резидентна услуга. Услугите са в: ЦНСТДБУ – гр. Русе; Кризисен център – гр. Русе; Преходно жилище – гр. Бургас; ЦНСТДБУ – гр. Кърджали; ЦНСТДБУ – гр. Пазарджик; ЦНСТДБ – гр. Момчилград; ЦНСТДБУ – с. Лесичево; ЦНСТДБУ – гр. София; Преходно жилище „Захари Стоянов“ – гр. София, кв. „Горна баня“; ЦНСТ „Приятели“; ЦНСТ „Вълшебство“ и ЦСУРТ за непридружени непълнолетни мигранти и бежанци.

Предизвикателствата са:

- Отделите „Закрила на детето“ не работят индивидуално с непридружените деца, настанени в сигурните зони на ДАБ.
- Липсва инициатива от социалните работници за извеждане на непридружените непълнолетни деца, получили статут в резидентни услуги;
- Социалните услуги заявяват, че не са обучени и са неподготвени да работят с непридружени непълнолетни деца въпреки наличието на свободен капацитет.

През 2023 г. регистрираните непридружени деца са **3843**.

1877 деца са регистрирани през 2023 г. със семействата си в приемателните центрове на ДАБ при МС. Приоритетно през 2023 г. се настаняват в РПЦ – Харманли, РПЦ – Баня, и РПЦ – София, кв. „Овча купел“.

С децата се провеждат дейности за социална адаптация и културна ориентация. На територията на централите има организирани курсове по български език. По проекти на НПО се организират културни мероприятия – екскурзии, честване на празници, провеждане на изложби, творчески работилници, спортни събития и др.

През 2023 г. са подадени общо **3843 молби за предоставяне на международна закрила от непридружени малолетни и непълнолетни лица**. В същото време се запазва тревожната тенденция част от тези деца да напускат териториалните поделения към ДАБ при МС в рамките на 24 часа след приема им. Това обстоятелство е и основният фактор за същия период международна закрила да е предоставена на 300 деца, както следва: 3 решения за предоставяне на статут на бежанец и 297 решения за предоставяне на хуманитарен статут.

ГОДИШЕН ДОКЛАД ЗА ДЕЙНОСТТА НА ОМБУДСМАНА ПРЕЗ 2023 г. КОНВЕНЦИЯ НА ООН ЗА ПРАВАТА НА ДЕТЕТО – РЕЗУЛТАТИ ОТ НАБЛЮДЕНИЕТО

Записаните деца в училище са **92**. От тях към момента посещават училище **17**. В детските градини няма записани деца през 2023 г.

През 2023 г. са постановени общо **1166 бр. решения за разрешаване на събиране на семейство** на територията на Република България. От тях **116 са по подадени молби за събиране на семейство от непълнолетни деца**.

Семействата на външен адрес са **300**.

През 2023 г. са проведени общо **31 експертизи за оценка на възраст**, като броят на експертните заключения, които посочват детето като възрастен, е 12. Експертите се извършват чрез медицинско изследване на костната плътност – образна диагностика, чрез рентгенографии на длани.

През 2023 г. в Кризисен център – гр. Русе, са настанени **4 непридружени деца**. Преминалите през центъра непридружени деца са 31. С услугата социалните експерти на ДАБ при МС взаимодействат много добре и срещат разбиране от страна на колегите в центъра.

От началото на конфликта в Украйна и активирането на временната закрила на територията на Република България са регистрирани общо **589 непридружени непълнолетни граждани на Украйна**.

В контекста на засилената миграционна и бежанска вълна се наблюдава обществено недоволство срещу лицата търсещи международна закрила в страната, а основните искания от гражданите са приемателните центрове на ДАБ при МС да преминат от отворен към затворен тип. Въпреки това се запазва тенденцията непридружените деца бежанци да се приемат като особено уязвима категория лица, които имат нужда от специфична подкрепа.

- Обучения на екипите – Информационно събитие по проект „Подкрепа за непридружени деца, търсещи международна закрила“ – организирано от МОМ.
- „Чуване на гласовете на украинските деца и млади хора: телефонни линии за деца в отговор на кризата в Украйна“ – ДАЗД.
- Неформална дискусия „Прием и грижа за деца и млади чужденци“ – център за правна помощ „Глас в България“.
- „Използване на електронни доказателства за по-ефективна борба с трафика на деца с цел сексуална експлоатация“ – фондация „Право и интернет“.
- „Представяне на препоръките за конкретни действия за превенция на насилието над и между деца по проект „Повишаване на гражданското участие за противодействие на насилието над деца“ – център „Надя“.
- Работа с непридружени деца, търсещи или получили международна закрила“ – МОМ.
- Обмяна на опит в Кралство Норвегия при работа с непридружени деца, търсещи международна закрила, чрез провеждане на спортни дейности – НФМ.

ГОДИШЕН ДОКЛАД ЗА ДЕЙНОСТТА НА ОМБУДСМАНА ПРЕЗ 2023 г. КОНВЕНЦИЯ НА ООН ЗА ПРАВАТА НА ДЕТЕТО – РЕЗУЛТАТИ ОТ НАБЛЮДЕНИЕТО

➤ Закрила на непридружени деца, търсещи и получили международна закрила – ВКБООН.

ДАЗД поддържа база данни на всички деца, търсещи закрила в България. Регистърът съдържа имена, ЛНЧ, местоживеене, родители или придружители или ако детето е непридружено, националност, години. Държавната агенция за закрила на детето поддържа база данни на всички деца, търсещи закрила в България. В базата данни има деца от Афганистан, Сирия, Ирак, Иран, Пакистан, Мароко, Сомалия, Руската федерация, Еритрея, Египет. Според данните от регистъра през 2023 г. са регистрирани 1950 деца от всички националности.

По инициатива на ДАЗД от началото на военния конфликт за непридружените деца от Украйна се поддържа отделен регистър, който отново съдържа всички данни за всяко едно дете. Децата се проследяват от влизането им в Република България до местоживеенето им, прави се оценка на техните нужди и потребности. От текущата информация от управителите на местата за настаняване на украински граждани към момента на отчетния период беше докладван конкретен проблем с украински деца бежанци именно в една от държавните бази, където те са настанени. ДАЗД извърши допълнителна проверка за конкретните деца от държавната база относно образователните им потребности и дали посещават българско училище, тъй като се установи, че повечето деца не са ангажирани с необходимите занимания за тяхната възраст. През отчетния период ДАЗД изпрати писмо до ООН с искане на информация относно предприетите образователни мерки за всички украински деца на територията на България. От получените данни е видно, че две години след военния конфликт децата от Украйна все още използват предимно услугите на онлайн образованието от тяхната държава. ООН осигурява безплатно образование и обучение за децата и учениците, получили временна закрила в нашата страна. В допълнение за тяхно улеснение има създадена организация относно подаването на заявления; във всяко РУО има експерти, владеещи руски и/или английски език; открити са горещи телефонни линии за информация към всяко РУО; изготвени са образци на заявление на български, украински и английски за приемане в детските градини и училищата, както и информационни брошури за условията и реда за приемане и обучение.

През юли 2023 г. ДАЗД изпрати писма, съдържащи отчетна форма, до членовете на Постоянната експертна работна група за осъществяване на мониторинг по прилагането на Координационния механизъм за взаимодействие между институциите и организациите при случаи на непридружени деца или разделени от семействата си деца чужденци, намиращи се на територията на Република България, включително децата, търсещи и/или получили международна или временна закрила, с искане на информация по отношение на прилагането му през предходната година.

Служители на взеха участие в междуведомствена работна група със задача изготвяне на практически насоки, основни препоръки и инструменти за прилагането на принципа за висшия интерес на детето при оценяване на възрастта на дадено лице въз основа на мултидисциплинарен и цялостен подход.

ГОДИШЕН ДОКЛАД ЗА ДЕЙНОСТТА НА ОМБУДСМАНА ПРЕЗ 2023 г. КОНВЕНЦИЯ НА ООН ЗА ПРАВАТА НА ДЕТЕТО – РЕЗУЛТАТИ ОТ НАБЛЮДЕНИЕТО

През 2023 г. е утвърдена Инstrukция за реда и условията за оценка на възраст от Държавна агенция за бежанците и Държавна агенция за закрила на детето. С Инstrukцията се уреждат критериите и методите за оценка и установяване на възраст на чужденец, търсещ закрила в Република България с неустановена самоличност, който заявява, че е дете или има основания да се предполага, че е дете, както и редът и условията, при които се назначава и провежда експертизата.

Служител на ДАЗД участва в екипни срещи в регистрационно-приемателните центрове, в които са настанени непридружени деца чужденци, които са получили международна закрила или временна закрила в България. На тези срещи се обсъжда всеки един случай с участието на децата, преводач, социален експерт от Държавната агенция за бежанците и назначения им представител и на тях се изготвя екипна оценка на нуждите на непридружените деца. Оценките и мнението на децата са важни за насочването им в социална услуга или интегрирана здравно-социална услуга за резидентна грижа, както и приемно семейство, с оглед спазване на най-добрия интерес на децата.

През 2023 г. от Бюрото за правна помощ е изготвен Наръчник за адвокати, представители на търсещи или получили международна закрила чужденци, с фокус върху непридружените малолетни и непълнолетни деца.

През годината по реда на чл. 25 от Закона за убежището и бежанците е предоставена правна помощ на **3081 непридружени деца**, търсещи международна закрила.

14. Правораздаване по отношение на деца.

Още през 2019 г. работна група в МП изготви проект на Закон за възпитателните мерки спрямо лицата, извършили като непълнолетни престъпление или административно нарушение. Предвид липсата на постигнат консенсус относно обхвата на проекта на Закон за възпитателните мерки спрямо лицата, извършили като непълнолетни престъпление или административно нарушение, от чието приложно поле към момента са изключени малолетните деца, и в тази връзка и евентуалната необходимост от доразвиване на подходящи консултативни и подкрепящи услуги по отношение на тях, както и по предложената със законопроекта възпитателна мярка „специален надзор от приемно семейство“, както и поради невъзможност за формиране на редовно правителство през 2021 г. и съответно предсрочно прекратяване на пълномощията на 45-ото, 46-ото и 47-ото Народно събрание през 2022 г., няма развитие до 2023 г. В края на 2023 г., поради липсата на напредък на реформата за детското правосъдие и след провеждане на консултации с Отдела за изпълнение на решенията към Съвета на Европа по отношение на обхвата на мерките, се сформира нова работна група за изготвяне на съответните необходими за изпълнението на решението „А и други“ най-належащи изменения в Закона за борба срещу противообществените прояви на малолетни и непълнолетни.

ГОДИШЕН ДОКЛАД ЗА ДЕЙНОСТТА НА ОМБУДСМАНА ПРЕЗ 2023 г. КОНВЕНЦИЯ НА ООН ЗА ПРАВАТА НА ДЕТЕТО – РЕЗУЛТАТИ ОТ НАБЛЮДЕНИЕТО

Предвид необходимостта от укрепване на процесуалните права на децата, обвинени в извършването на престъпление, през 2023 г. са приети важни изменения и допълнения в Наказателно-процесуалния кодекс (НПК). С тях се въвеждат изискванията на Директива (ЕС) 2016/800 относно процесуалните гаранции за децата, които са заподозрени или обвиняеми в рамките на наказателното производство.

Законодателните изменения в НПК предвидиха редица допълнителни права, които да се прилагат по отношение на непълнолетните обвиняеми наред с правата, изброени в чл. 55 НПК. Така се гарантира, че тази категория уязвими лица ще участват ефективно в наказателното производство и че ще могат да се ползват от правото си на справедлив съдебен процес в същата степен, както останалите обвиняеми:

През 2023 г. в **Поправителния дом за непълнолетни младежи (ПДНМ)** към затвора в гр. Враца са преминали 26 лица, от които трима са освободени и един е преведен в затвора в гр. Враца. Размерът на наказанието е, както следва:

- до 1 година – 12 броя;
- до 2 години – 7 броя;
- от 7 години – 1 брой;
- от 7 години и 6 месеца – 1 брой;
- от 10 години – 2 броя.

От общия брой преминали лица 3 лица са били със статут на обвиняеми и подсъдими и са освободени поради изменение на взетата мярка за неотклонение задържане под стража.

През 2023 г. в **Поправителния дом за непълнолетни девойки** към затвора в гр. Сливен са преминали 3 лица. Размерът на наказанието е, както следва:

- До 2 години – 2 броя.

От общия брой преминали лица една непълнолетна девойка е била задържана под стража по ЕЗА и екстрадирана на 3.10.2023 година във Франция.

Брой и вид на извършените през 2023 г. престъпления и противообществени прояви от деца

Брой разкрити престъпления, извършени от МН (общо)	4796
От тях: от малолетни	1317
от непълнолетни	3479
Установени извършители (заподозрени МНЛ) – общо	4051
От тях: малолетни	1230
непълнолетни	2821
Умишлени убийства (довършени)	2

**ГОДИШЕН ДОКЛАД ЗА ДЕЙНОСТТА НА ОМБУДСМАНА ПРЕЗ 2023 г.
КОНВЕНЦИЯ НА ООН ЗА ПРАВАТА НА ДЕТЕТО – РЕЗУЛТАТИ ОТ НАБЛЮДЕНИЕТО**

Умишлени убийства (опити)	2
Грабежи	2981
Кражби	2264
От тях: взломни	160
джебчийски	43
домови	290
от магазини	919
на части и вещи от МПС	85
на селскостопанска продукция, домашни животни и птици	387
Престъпления, свързани с наркотици:	501
Блудство (чл. 149–150 НК)	14
Изнасилване (чл. 152 НК) – довършено	3
Телесна повреда (чл. 128–135 НК)	219
Хулиганство (чл.325 НК)	141

Установените непълнолетни лица за производство, притежаване, разпространение, пренасяне на наркотици (чл. 354 а НК) са 442, за склоняване към употреба (чл. 354 б НК) – 2 НЛ, и отглеждане на растения (чл.3 54 в НК) – 3 НЛ.

- престъпленията по транспорта с пострадали МНЛ (чл. 340–344 НК) са 220.
- транспортни убийства по непредпазливост (чл. 343, ал. 1,б. „в“, ал. 2, б. „б“, ал. 3 НК) – 50 загинали деца.

По данни от дирекция „Комуникационни и информационни системи“, към 20.02.2024 г. има **122 015 живи български граждани**, които нямат издавана лична карта. От тях 32 902 лица имат издадени валидни паспорти. Следва да се има предвид, че причините, поради които някои български граждани нямат издадени български лични документи, са различни, включително е възможно лицето да живее преобладаващо в чужбина и да се легитимира с чуждестранен документ. Друга група лица не са преминали през задължителната гражданска регистрация, в т.ч. постоянен адрес, съгласно действащата нормативна уредба.

15. Свободно време и спорт.

2790 детски градини и филиали са действащи към 1.12.2022 г. В 1147 от тях са налични функциониращи зали за спорт и музикални занимания, а в 1643 не са налични. В 47 детски градини и филиали има функциониращ закрит плувен басейн.

ГОДИШЕН ДОКЛАД ЗА ДЕЙНОСТТА НА ОМБУДСМАНА ПРЕЗ 2023 г. КОНВЕНЦИЯ НА ООН ЗА ПРАВАТА НА ДЕТЕТО – РЕЗУЛТАТИ ОТ НАБЛЮДЕНИЕТО

От съществуващите 2346 училища в 511 от тях няма налично закрито помещение за спорт. В останалите училища данните са следните:

- в 459 училища има закрито помещение за спорт с площ под 162 кв. м;
- в 255 училища има закрито помещение за спорт с площ от 162 до 287 кв. м;
- в 880 училища има закрито помещение за спорт с площ от 288 до 485 кв. м;
- в 241 училища има закрито помещение за спорт с площ 486 и повече кв. м;
- в 37 училища има плувен басейн с площ под 450 кв. м;
- в 17 училища има плувен басейн с площ 450 и повече кв. м;
- 2 292 училища са без плувен басейн.

ГОДИШЕН ДОКЛАД ЗА ДЕЙНОСТТА НА ОМБУДСМАНА ПРЕЗ 2023 г. КОНВЕНЦИЯ НА ООН ЗА ПРАВАТА НА ДЕТЕТО – РЕЗУЛТАТИ ОТ НАБЛЮДЕНИЕТО

ОБЩИ КОНСТАТАЦИИ

- Отговорните институции полагат усилия за преодоляване на съществуващите проблеми в отделните области на правата на децата.
- Предприети са мерки за прилагане на Конвенцията, включително и чрез промени в законодателството, планове и стратегии.
- Не се прилага ефективно Законът за нормативните актове по отношение на предварителните оценки на въздействието на нови или изменени законодателни актове върху правата на детето.
- Не са завършени реформите в областта на детското правосъдие и защитата на децата в неравностойно положение, вкл. ромите, бежанците, мигрантите.
- Не е създаден и въведен механизъм за наблюдение и оценка на адекватността, ефикасността и справедливостта при разпределението на ресурсите, предназначени за прилагане на Конвенцията.
- Не е създадена устойчива система за задължително обучение по правата на детето, на Конвенцията и факултативните протоколи за всички специалисти, работещи за и с деца.
- Недостатъчен капацитет на специалистите да прилагат принципа на висшите интереси на детето.
- Мнението на децата не се взема системно предвид при вземането на решения, които ги засягат.
- Не е осигурен достъп на децата до справедливо и щадящо правосъдие.
- Не са осигурени подходящи правни представителства на децата, чиито родители са в чужбина, както и подкрепа на лицата, които полагат грижи за тях.
- Не е осигурена ефективна подкрепа на децата в случаите на родителски конфликти.
- Не са осигурени и регламентирани ресурси за подкрепа на семейства в уязвимо положение, за да се предотврати изоставянето на деца, особено при децата от ромски произход и децата с увреждания.
- Не е укрепена системата на приемната грижа чрез устойчиво финансиране.
- Не е развита системата на детската психиатрична грижа и не е разработена стратегия за детско психично здраве.
- Не е включено здравното и сексуалното образование в задължителните училищни програми.
- Мерките за борба с бедността не са съобразени с подход, основан на правата на детето.

ОСНОВНИ ПРЕПОРЪКИ:

1. Да бъде ратифициран Третият факултативен протокол към Конвенцията на ООН за правата на децата.
2. Да се въведе механизъм за включване на децата в разработване и изпълнение на политиките и програмите по изпълнение на Програмата за устойчиво развитие 2030 г.
3. Да бъде приета Национална стратегия за детето.
4. Да се разработи специална процедура за оценка на въздействието върху правата на детето за всяка политика, нормативна уредба и административно решение, свързано с децата.
5. Да се създаде механизъм за наблюдение и оценка на адекватността, ефикасността и справедливостта на разпределението на ресурсите, предназначени за прилагането на Конвенцията и протоколите към нея.
6. Подобряване на събирането на данни, които да обхващат всички области на Конвенцията.
7. Гарантиране на достъп на всички деца до независими механизми за подаване на жалби в училищата, местата за задържане и лишаване от свобода, резидентните услуги, приемните семейства.
8. Създаване на механизми за мониторинг на качеството на приобщаващото образование и гарантиране, че децата със специални образователни потребности са признати за целева група от Националния инспекторат по образование, като по този начин приобщаващото образование се подчинява на стандарти за осигуряване на качеството.
9. Разработване на целенасочени мерки за справяне с проблема за висок процент на отпадане на деца с увреждания от образователната система и гарантиране на правото на всички невербални деца и деца със специални нужди на приобщаващо образование в масовите училища.
10. Осигуряване на системно и задължително обучение по правата на детето, Конвенцията на ООН и факултативните протоколи за всички професионалисти, работещи с деца, и въвеждане на специални часове в специалности на висшето образование.

**ГОДИШЕН ДОКЛАД ЗА ДЕЙНОСТТА НА ОМБУДСМАНА ПРЕЗ 2023 г.
КОНВЕНЦИЯ НА ООН ЗА ПРАВАТА НА ДЕТЕТО – РЕЗУЛТАТИ ОТ НАБЛЮДЕНИЕТО**

- 11.** Да се приложат системни реформи в областите на детското правосъдие, защитата на децата в неравностойно положение, вкл. роми, бежанци, мигранти и др.
- 12.** Да се предприемат конкретни мерки за предотвратяване и осъждане на речта на омразата, както и ефективно разследване на конкретни случаи.
- 13.** Подобряване на координацията в работата на институциите в прилагането на Координационния механизъм за непридружените деца бежанци и припознаването на Механизма като работещ инструмент със задължителен характер. Да се насърчи подписването на КМ от всички участници в процеса.
- 14.** Установяването на модел и практики за настаняването на непридружените деца – чужди граждани, в социални услуги за деца, както и прилагане на холистичен метод за подкрепа, отразяващ техните специфични нужди.